

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Milla Järvenpää Granda & Anneli Sepponen

Taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen kotihoi- dossa

Kotihoidon työntekijöiden näkemyksiä ikääntyneiden taloudellisesta kaltoinkoh-
telusta

Opinnäytetyö
Kevät 2024
Geronomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Geronomi (AMK)

Tekijä: Milla Järvenpää Granda ja Anneli Sepponen

Työn nimi alaotsikoineen: Taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen kotihoidossa – Kotihoidon työntekijöiden näkemyksiä ikääntyneiden taloudellisesta kaltoinkohtelusta

Ohjaaja: Maria Valli

Vuosi: 2024

Sivumäärä: 65

Liitteiden lukumäärä: 1

Tämän opinnäytetyön aiheena oli ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu kotihoidossa työntekijän silmin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata ikääntyneiden taloudellista kaltoinkohtelua, sen tunnistamista ja puheeksi ottamista. Tarkoituksena oli tuoda myös lisää tietoutta ja näkyvyyttä ongelmasta sekä parantaa sitä myötä iäkkäiden oikeutta oman elämänsä hallintaan. Halusimme tuoda esiin sellaisten henkilöiden äänen, jotka työskentelevät ikääntyneiden parissa päivittäin. Kotiin tuettavat palvelut lisääntyvät kaiken aikaa, ja siksi kotihoidon henkilökunta onkin avainasemassa tutkittaessa iäkkäiden hyvinvointia.

Ikääntyneen kaltoinkohtelu voi olla monimuotoista, ja usein se voi jäädä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta tunnistamatta. Taloudellista kaltoinkohtelua osataan harvoin tunnistaa omaksi kaltoinkohtelun muodokseen ja sitä voidaan myös läheisten taholta oikeuttaa vetoamalla erilaisiin syihin. Silloin asiaan saattaa olla vaikea puuttua hoitohenkilökunnan taholta. Hoitohenkilökunnalla saattaa olla myös epävarmuutta siitä, onko kyseessä varmasti kaltoinkohtelutilanne. Rahaliikennettä voi kuitenkin olla myös vapaaehtoisesti iäkkäiden ja heidän omaistensa kesken.

Opinnäytetyö oli määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus, mutta se sisälsi myös kvalitatiivisia elementtejä. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kahden eri kaupungin kotihoidon asiakkaat. Opinnäytetyömme tutkimuksellisen osuuden toteutimme Webropol-kyselynä kotihoidon henkilöstölle. Keskeiset tutkimuskysymykset koskivat kotihoidon henkilökunnan osaamista tunnistaa taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä, sen yleisyyttä sekä puheeksi ottamista. Tutkimustulosten perusteella hoitotyössä kaivataan lisää tietoutta toimintatavoista kohdattaessa taloudellista kaltoinkohtelua, sekä keinoja ja ohjeistusta siihen puuttumiseen. Kyselyyn vastanneet työntekijät pitivät aihetta tärkeänä.

¹ Asiasanat: taloudellinen kaltoinkohtelu, kotihoito, kaltoinkohtelun tunnistaminen, puheeksi ottaminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Social Services and Health Care, Applied Gerontology

Author/s: Milla Järvenpää Granda and Anneli Sepponen

Title of thesis: Identifying financial abuse in home care – perspectives of homecare workers on financial abuse of the elderly

Supervisor: Maria Valli

Year: 2024

Number of pages: 65

Number of appendices: 1

The topic of this thesis was financial abuse of the elderly in homecare, from the employee's point of view. The purpose of the thesis was to describe financial abuse of the elderly, how to recognize it, and how to speak up a topic. The purpose was also to bring more knowledge and visibility to the issue and to improve the elderly's right to control their own lives. We wanted to bring out the voice of the people working with the elderly every day of the year. Over time, there has been an increase in supported home services. Therefore, homecare workers play a crucial role when researching the well-being of the elderly.

The abuse of the elderly can be diverse and can often be unnoticed by social and healthcare professionals. Financial abuse can rarely be identified as its own form, and it can also be justified by relatives appealing various reasons, which difficult for healthcare personnel to intervene. There may also be uncertainty among healthcare personnel whether the situation certainly is abuse or not. One must remember that money transactions can also be done voluntarily between the elderly and their relatives.

This thesis was quantitative research, but it also included qualitative elements. The Target group of the study was home care clients in two different cities. The research part of the thesis was conducted as a Webropol survey for homecare personnel. Key research questions concerned the homecare staff's skills to recognize the signs of financial abuse, its prevalence, and how to bring up a topic. The research results indicate, there is a need for more knowledge of the methods to operate when facing financial abuse, as well as methods and guidelines for intervening. Those who responded to the survey considered the topic as very important.

¹ Keywords: financial abuse, home care, identification of abuse, bringing up the topic, intervention

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	8
2 IKÄÄNTYNEIDEN KALTOINKOHELTU	10
2.1 Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen yleisyys	10
2.2 Kaltoinkohtelun riskitekijät	12
2.3 Muistisairaat alttiita kaltoinkohtelulle	14
3 TALOUDELLINEN KALTOINKOHELTU	16
3.1 Ikääntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu	16
3.2 Kaltoinkohtelun ehkäiseminen	18
4 IÄKKÄIDEN OIKEUDET LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ	20
4.1 Iäkkäiden oikeudet ja lainsäädäntö	20
4.2 Kaltoinkohtelun tunnistaminen rikokseksi	21
4.3 Huoli-ilmoitus	22
4.4 Ikääntynyt kotihoidon asiakkaana	23
5 TUTKIMUS	24
5.1 Tutkimuskysymykset	24
5.2 Kvantitatiivinen tutkimus	24
5.3 Tutkimuksen toteutus	25
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	27
6.1 Taustatietoa vastaajista ja heidän työtehtävistään	27
6.2 Taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavat merkit	29
6.3 Kotihoidon työntekijöiden kuvaamia merkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta	30
6.4 Taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyys työntekijän silmin	42

6.5	Kaltoinkohtelun puheeksi ottaminen.....	45
6.6	Kaltoinkohtelun tunnistaminen työpaikalla/työyhteisössä.....	47
6.7	Esteet puuttua kaltoinkohteluun	52
6.8	Työntekijöiden vapaa sana aiheesta.....	53
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	56
7.1	Yhteenvetoa työstämme	56
7.2	Pohdinta	57
7.3	Jatkotutkimukset	59
7.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	59
	LÄHTEET	62
	LIITTEET	66

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Ikääntyneiden kaltoinkohtelun riskiluokittelua.....	12
Kuvio 1. Väestön ikärakenne.....	9
Kuvio 2. Ikääntyneisiin kohdistuu yhä enemmän petosrikoksia.....	22
Kuvio 3. Kauanko olet työskennellyt kotihoidossa?.....	27
Kuvio 4. Mikä on nykyinen työtehtäväsi kotihoidossa?.....	28
Kuvio 5. Miten hyvin uskot tunnistavasi taloudellisen kaltoinkohtelun, kun epäilet sitä?.....	29
Kuvio 6. Mitä seuraavista ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä olet huomannut työssäsi?.....	30
Kuvio 7. Taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyys työntekijän silmin.....	42
Kuvio 8. Mikäli olet epäillyt taloudellista kaltoinkohtelua, kuka on ollut epäilyksen alainen?.....	43
Kuvio 9. Kuinka yleistä taloudellinen kaltoinkohtelu kokemuksesi mukaan on iäkkäiden keskuudessa?.....	44
Kuvio 10. Miten helppoa sinun on keskustella mahdollisesta taloudellisesta kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa?.....	45
Kuvio 11. Miten usein ikääntynyt yleensä myöntää taloudellisen kaltoinkohtelun sitä häneltä kysyttäessä?.....	46
Kuvio 12. Oletko mielestäsi saanut riittävästi ohjausta taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?.....	47

Kuvio 13. Onko työpaikallasi erityisiä toiminta- tai menettelytapoja, joilla pyritään estämään ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu?	48
Kuvio 14. Ovatko epäilemäsi taloudellisen kaltoinkohtelun puheeksi työyhteisössäsi?	49
Kuvio 15. Tiedätkö, kenelle ilmoitat taloudellisesta kaltoinkohtelusta?	50
Kuvio 16. Mitkä mielestäsi voivat olla esteitä puuttua ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun työssäsi?	52
Taulukko 1. Taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä	31
Taulukko 2. Omainen kaltoinkohtelijana.	33
Taulukko 3. Huijaukset ja pakkomyynti	38
Taulukko 4. Ongelmia raha-asoiden hoitamisessa.	41

1 JOHDANTO

Olemme huomanneet työskennellessämme kotihoidossa, että ikääntyneiden kaltoinkohtelua on hyvin moninaista ja usein se jää pimentoon tai tunnistamatta. Tämä aihe valikoitui meille hyvinkin nopeasti, koska olemme törmänneet siihen omakohtaisesti työssämme, eikä siihen puuttumisesta ole juurikaan tietoa työpaikoillamme. Halusimme tutkia hoitohenkilökunnan osaamista tunnistaa taloudellista kaltoinkohtelua, ja ehkä myös löytää keinoja puheeksi ottamiseen. Koska aihe kokonaisuudessaan on laaja, päätimme ottaa yhden kaltoinkohtelun osa-alueen tarkemmin tarkasteltavaksi ja keskittyä siihen.

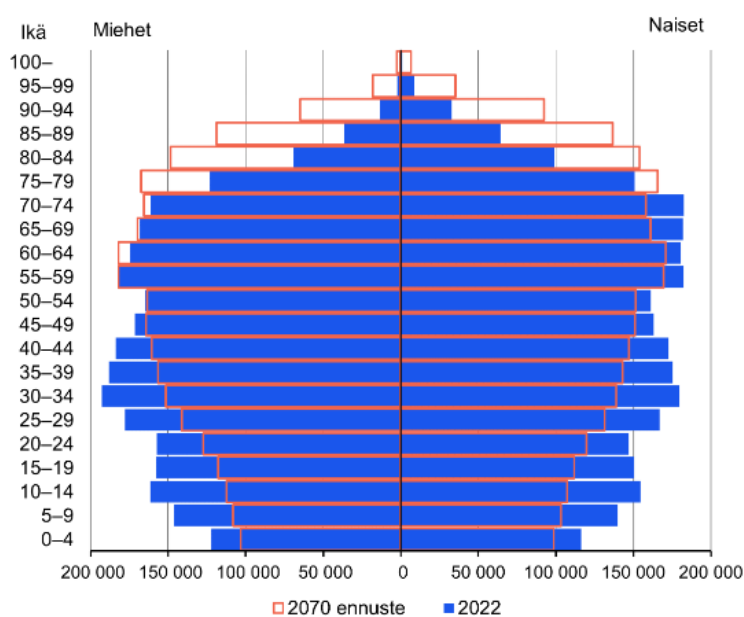
Me opinnäytetyön tekijät halusimme tutkia ikääntyneiden kotihoidon asiakkaiden taloudellista kaltoinkohtelua. Tätä on tärkeää tutkia, koska ikääntyneet ovat monessa suhteessa haavoittuvassa asemassa ja useinkaan eivät pysty puolustautumaan hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua kohtaan. Mankkinen (2011, s. 1) toteaa väestön yleisen varallisuuden kasvaneen. Myös ikääntyneiden varallisuus on kasvanut ja riski joutua hyväksikäytön kohteeksi on tästä syystä lisääntynyt. Rikoksen tunnusmerkistö ei aina täyty kaltoinkohtelun monimuotoisuuden takia.

Elomaan (2024) mukaan kotiin päin tuotettavat palvelut Suomessa lisääntyvät entisestään, koska tehostettua palveluasumista ei yhteiskunnassamme ole mahdollista saada kaikille sitä tarvitseville. Vanhustyön keskusliiton (2021) mukaan ikääntyneiden määrä yhteiskunnassamme tulee vuosi vuodelta lisääntymään. THL toteaa (i.a.), että kansallisena tavoitteena on ikääntyneiden kotona asuminen mahdollisimman pitkään kotihoidon ja kotiin tuotettavien palveluiden turvin. Kotihoito ja muu kotona tapahtuva apu usein muodostuu palveluista, jotka tarjotaan sekä julkisen että yksityisen sektorin toimesta, samoin kuin eri järjestöjen tarjoamista palveluista.

Vanhusten kaltoinkohtelusta ei tiedetä tarpeeksi. Monet tapaukset jäävät Suvanto Ry:n (i.a.) mukaan huomaamatta tai raportoimatta eri syistä, kuten pelosta, häpeästä tai uhrien kognitiivisista häiriöistä, esimerkiksi muistisairaudesta takia. Tutkimukset aiheesta voivat auttaa paljastamaan ongelman todellisen laajuuden. Tietoisuuden lisääminen vanhusten taloudellisesta kaltoinkohtelusta tarvitsee jatkuvaa tarkastelua. Kun ikäihmisten kaltoinkohtelua

tutkitaan enemmän se voi tarjota tietoja ihmisille siitä, millaisesta ongelmasta on kyse. Internet ja teknologia voivat mahdollistaa ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun. Tavallista aikuisväestöäkin höynäytetään erilaisilla huijauksilla ja ikääntyneet ovat tässä kohdassa haavoittuvammassa asemassa, varsinkin ikääntyneet, joilla on muistisairaus. Vanhustyön keskusliiton (2021) mukaan yksi maailman nopeimmin ikääntyvistä valtioista on Suomi (kuvio 1). Voimme siis olettaa, että myös muistisairautta sairastavien osuus väestössämme kasvaa ja riski joutua taloudellisen kaltoinkohtelun kohteeksi kasvaa.

Väestön ikärakenne 31.12.

Kuvio 1. Väestön ikärakenne (Tilastokeskus 2023).

2 IKÄÄNTYNEIDEN KALTOINKOHTELU

2.1 Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen yleisyys

Sanalla ikääntynyt tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä yli 65-vuotiasta henkilöä. Vanhuspalvelulaki 2012/980 määrittelee ikääntyneen väestön olevan vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä. Toisaalta Topo ja Jyrkämä (2020) kertovat pidentyneen elinajan ja terveiden elinvuosien lisääntymisen myötä monen eläkeikäisen olevan pidempään hyvässä työkyvyssä. Ikääntyminen on myös yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat Forsmanin ja Nordmyrin (2020, s. 69–71) tutkimusten perusteella henkilökohtaiset ominaisuudet, terveydentila, kokemukset ja suhtautumistavat niin yhteiskunnan kuin yksilön omaltakin taholta.

Luoman ym. (2018) mukaan ikääntyneiden kaltoinkohtelu on yksittäinen teko tai toistuvia tekoja tai tekemättä jättämistä. Tämä näkyy luottamuksellisessa suhteessa ja josta aiheutuu vahinkoa ja tuskaa ikääntyneelle. Suvanto ry (i.a.) määrittelee ikääntyneen huonoksi kohteeksi luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaa toimintaa tai laiminlyöntiä, joka vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden tai terveyden. Yleensä ikääntyneen kaltoinkohtelulla tarkoitetaan taloudellista kaltoinkohtelua, fyysistä tai henkistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä, hoidon ja tuen laiminlyöntiä tai mitä tahansa muuta käytöstä, joka rajoittaa, vahingoittaa tai heikentää 65-vuotiaiden ja sitä vanhempien henkilöiden ihmisarvoa. Kun kaltoinkohtelu tapahtuu läheisessä ihmissuhteessa, sitä voidaan kutsua parisuhde-, perhe- tai lähisuhdeväkivallaksi. Lisäksi se voi ilmetä huonona ja epäeettisenä kohteluna hoitosuhteessa. Terveyskylän mukaan (2023a) ikääntynyt ei välttämättä aina edes itse ymmärrä joutuneensa kaltoinkohtelun kohteeksi.

Suvanto ry (i.a) selventää, että **fyysisellä väkivallalla** tarkoitetaan fyysisen kivun ja vahingon aiheuttamista, esimerkiksi tönimistä, lyömistä, tukistamista, nipistämistä tai puristamista. Ikääntyneelle voi aiheutua myös ylimääräistä kipua tai kärsimystä, jos hoidon yhteydessä käytetään liian rajuja otteita. **Psyykkinen väkivalta** on väkivaltaa, jossa ikääntyneelle aiheutetaan tarkoituksellisesti henkistä pahoinvointia, pelkoa ja ahdistusta esimerkiksi haukkumalla ja solvaamalla tai muutoin loukkaavasti ja väheksyvästi. **Seksuaalinen**

väkivalta on seksuaalista henkilöllisyyttä loukkaavia tekoja, ahdistelua, sukupuolista häirintää ja alistamista tai sukupuoliyhteyteen pakottamista.

Pertun mukaan (2017, s. 10) **hoidon laiminlyönti** on myös yksi väkivallan muodoista. Se liittyy hoivasuhteeseen. Se ilmenee esimerkiksi niin, että hoitovastuussa oleva hoitaja tai omainen ei huolehdi ikääntyneen hoidon tarpeista ja laiminlyö näin hoitovelvollisuuksiaan. Tämä voi olla tarkoituksellista ja tietoista tai suunnittelematonta toimintaa, liittyen hoitovastuussa olevan mielenterveys- ja päihdeongelmiin. Perttu (2017, s. 11) tuo myös esille ikääntyneiden oikeuksien loukkaamisen. Yksi tutkittu väkivallan muoto on myös **henkilökohtaisten oikeuksien loukkaaminen**. Luoman ym. (2018) mukaan AVOW-tutkimuksesta käy ilmi, että ikääntyneet naiset ovat kokeneet oikeuksiensa loukkaamista. Ystävien ja tuttavien tapaamisen estäminen, harrastuksiin osallistumisen estäminen ja henkilökohtaisten päätösten tekeminen itsenäisesti ovat henkilökohtaisten oikeuksien loukkaamista. Yhä useammin Euroopassa ja Yhdysvalloissa on nostettu esille kaltoinkohtelun muotona ikääntyneiden ihmisoikeuksien kieltäminen ja loukkaaminen. Tällä tarkoitetaan ikäihmisiin suunnattua hyväksikäyttöä isommassa kontekstissa kuin henkilökohtaisella tasolla.

Luoma ym. (2018) kertovat, että Terveiden ja hyvinvointilaitoksen AWOV-tutkimus on laajin ikäihmisiin kohdistuvaan kaltoinkohteluun keskittynyt tutkimus, joka mahdollisti hyväksikäytön yleisyyden tutkimisen eri maissa. Kaltoinkohtelua tai väkivaltaa on kokenut 25,1 % suomalaisista yli 60-vuotiaista naisista ikääntyvien naisten kaltoinkohtelua selvittäneen AVOW-tutkimuksen mukaan. Sisäisen turvallisuuden portaali (i.a) tuo esiin, että lähisuhteessa tapahtuva kaltoinkohtelu on ikääntyneiden suurin väkivaltariski. Tämä voi ilmetä taloudellisiin motiiveihin perustuvana kiristyksenä tai myös huolenpidon laiminlyöntinä.

Tilvis ym. (2016, s.412) kertovat, että väestötutkimuksessa ikääntyneistä 9 % naisista ja 3 % miehistä on ilmaissut joutuneen kaltoinkohtelun uhriksi; perheväkivaltaa on ollut suurin osa tapauksista. On selvää, että suurin osa kaltoinkohtelusta jää huomaamatta. Yleisyyden laajuuteen vaikuttaa voimakkaasti se, kuinka lieviä tekoja pidetään kaltoinkohtelun muotoina. Suvanto ry:n (i.a.) mukaan ikääntynyt voi kohdata myös **rakenteellista kaltoinkohtelua**. Tällöin ikääntynyt voi kohdata yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän taholta esimerkiksi

palveluiden epäämistä tai ikäsyryntää. Mankkisen (2011, s. 18) mukaan myös viranomainen tai henkilö, joka hoitaa ikääntynyttä, voi olla syyllinen kaltoinkohteluun.

2.2 Kaltoinkohtelun riskitekijät

Mankkinen (2011, s. 18) esittää, että riski kaltoinkohtelulle kasvaa, kun ikääntyneellä tai hänen läheisellään on fyysisiä tai psyykkisiä sairauksia, jotka heikentävät toimintakykyä ja elämänhallintaa. Lisäksi mustasukkaisuus, mielenterveydenhäiriöt ja runsas päihteiden käyttö voivat lisätä riskiä kaltoinkohtelulle. Omainen tai muu läheinen, joka on taloudellisesti tai asumiseen liittyvästi riippuvainen ikääntyneestä voi lisätä riskiä kaltoinkohtelulle. Muistisairaat, fyysisesti heikot ja yksin asuvat iäkkäät ovat erityisiä riskiryhmiä kaltoinkohtelulle. Yksinäisyys ja eristäytyminen, sosiaalisten kontaktien puute lisäävät ikääntyneen riskiä joutua kaltoinkohtelun kohteeksi. Kuvassa 1 on kuvattu ikääntyneiden kaltoinkohtelun riskiryhmiä.

Kuva 1. Ikääntyneiden kaltoinkohtelun riskiluokittelua (Geriatría, 2016).

Vaikeasti sairaat ihmiset, erityisesti jos heillä on muistiongelmia
Psykiatriset potilaat
Alkoholia tai lääkkeitä väärinkäyttävät ihmiset
Psykiatristen potilaiden vanhemmat
Huumeita käyttävien tai alkoholistipoikien ja -tytärten iäkkäät vanhemmat
Dementoituneet ihmiset, erityisesti jos he asuvat yksin
Dementoituneet ihmiset, jos heillä on väsynyt omaishoitaja
Ihmiset, jotka elävät parisuhteessa tai perheessä, jolla on väkivaltainen historia
Ihmiset, joiden aviopuoliso on sairaalloisen mustasukkainen
Dementoituneet asukkaat hoitopaikassa, jossa on kouluttamatonta henkilökuntaa

Suvanto ry (i.a) mukaan ikäihmisen toimintakykyä ja elämänhallintaa heikentäviä seurauksia voi ilmetä, kuten ikääntymisprosessin kiihtyminen ja perussairauksien paheneminen,

kun kaltoinkohtelua tapahtuu. Kaltoinkohtelu on aina loukkaus ikääntyneen ihmisen ihmisoi-
keuksia ja identiteettiä kohtaan. Kaltoinkohtelu heikentää ihmisen minäkuvaa ja uskoa sii-
hen, että yhteiskunta ja muut ihmiset voivat auttaa häntä.

Mankkisen (2011, s. 19) mukaan palvelujärjestelmissä asiat, jotka lisäävät kaltoinkohtelun
mahdollisuutta, ovat hoitovastuussa olevan henkilön uupuminen, stressi sekä riittämätön
koulutus ja osaaminen. Yhteiskunnan näkökannat ikäihmisiä kohtaan saattavat nostaa
ikäntyneiden kaltoinkohtelua yhteiskunnassamme. Salminen-Tuomaala yms. (2022, s.53)
kertovat olevan tavanomaista, että ikääntyneen ihmisen on hankala katkaista tilanne, koska
usein he ovat hyvin riippuvaisia kaltoinkohtelevasta läheisestä tai ammattilaisesta.

2.3 Muistisairaat alttiita kaltoinkohtelulle

Phelan (2013, s.12) kertoo, että muistisairaudella tarkoitetaan kognitiivisten toimintojen asteittaista menetystä, joka johtuu sairauden tai trauman aiheuttamista muutoksista aivoissa. Kun ihminen ikääntyy, muistisairauksien esiintyvyys lisääntyy. Muistisairaudet voivat vaikuttaa päätöksentekoon, arvostelukykyyneen, muistiin, hahmottamiseen, verbaaliseen kommunikointiin, päättelyyn, ajatteluun ja ongelmanratkaisuun. Muistisairaudet voivat ilmetä esimerkiksi vaskulaarisena dementiana, Lewyn kappale tautina, Alzheimerin tautina tai frontotemporaalisena muistisairautena. WHO mukaan (2023) maailmassa on tällä hetkellä yli 55 miljoonaa ihmistä, jotka ovat sairastuneet muistisairauteen. Vuosittain on lähes 10 miljoonaa uutta diagnoosia.

Phelan (2013, s.12) kertoo, että ikäihmiset, joilla on muistisairaus ovat erityisen alttiita kaltoinkohtelulle. Esimerkiksi omaishoitajat voivat olla tietämättömiä omista loukkaavista toimituksista iäkästä läheistään kohtaan. Syitä tähän voi olla omaishoitajan suuri rooli läheisensä elämässä ja ikääntyneen heikentyneet kognitiiviset kyvyt. Erityisesti muistisairaana olevon käytös voi vaikuttaa negatiivisesti vuorovaikutukseen. Perheenjäsenellä voi olla vaikeaa selviytyä persoonallisuuden muutoksista ikääntyneellä läheisellään, joka sairastaa muistisairautta.

Phelanin (2013, s. 12) mukaan tutkimukset osoittavat, että muistisairautta sairastavien omaishoitajat voivat olla ahdistuneita ja he saattavat käyttää erilaisia toimintamalleja, jotka eivät ole hyödyllisiä tai tehokkaita muistisaraan hoidon aiheuttamien haasteiden ratkaisemisessa. Lisäksi kaltoinkohtelutilanteissa ihmisten väliset suhteet voivat olla monimutkaisia ja kaltoinkohtelua voi tapahtua molempiin suuntiin, mikä tarkoittaa, että se voi olla vastavuoroista. Toisin sanoen henkilöiden välillä voi olla molemminpuolista kaltoinkohtelua.

Phelan (2013, s. 12) esittää, että ikääntyneiden kaltoinkohtelussa hämmentävä tekijä voi olla ikääntyneen henkinen ymmärrys. Henkisellä kyvyllä tarkoitetaan heidän kykyään tehdä

tietoisia valintoja ja käyttää tietoista harkintaa. Phelan (2013, s. 13) kertoo, että henkinen ymmärrys on kykyä osata tehdä järkeviä päätöksiä ja ymmärtää seurauksien merkityksen. Yleisesti on hyväksyttyä, että aikuiset, joilla on älyllinen vajavaisuus, on kuitenkin ymmärrystä tehdä päätöksiä, vaikka nämä voisivat vaikuttaa uskaliaalta toisten mielestä. Nämä päätökset voivat näkyä haluttomuutena paljastaa kaltoinkohtelu tai hyväksyä mitään muuta apua tai väliintuloa. Tanttarin (2017) mukaan ikääntyneen muistisairaus ei ole syy rajata täysin ikääntyneen omaa päätöksentekoa. Läheisten kanssa on tärkeää suunnitella yhdessä, miten asiat hoidetaan, kun sairaus on alkanut ja muistisairaahan kunto heikkenee.

3 TALOUDELLINEN KALTOINKOHTELU

3.1 Ikääntyneen taloudellinen kaltoinkohtelu

Kaaitilan ja Nyqvistin (2015, s. 262) kirjallisuuskatsauksessa kerrotaan, että tutkimukset kaltoinkohtelusta ovat keskittyneet enemmän fyysiseen kaltoinkohteluun, kun taas muut kaltoinkohtelun osa-alueet ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Yksi vähiten tunnistetuista ja vähiten tutkituista kaltoinkohtelun osa-alueista on taloudellinen kaltoinkohtelu.

Kaaitila ja Nyqvist (2015, s. 236) toteavat, että viime vuosina useissa tutkimuksissa on nousut esiin tarve erottaa taloudellinen kaltoinkohtelu omaksi itsenäiseksi luokakseen, koska ilmiön heikko tunnistettavuus on tullut ilmi. On todettu, että taloudellisen kaltoinkohtelun kokemukset ovat jääneet silminnähtävän fyysisen kaltoinkohtelun varjoon. Käsitteen selkeyttäminen ja ymmärtäminen on kuitenkin merkittävää, koska käytetyt termit vaikuttavat ammattilaisten näkemyksiin kaltoinkohtelusta ja heidän valmiuteensa tunnistaa taloudellista kaltoinkohtelua. Käsitteet kaltoinkohtelusta vaikuttavat myös osaltaan auttamistyöhön, lainsäädännön ja politiikan edistykseen.

Suvanto ry (i.a.) mukaan ikääntyneen ihmisen taloudellista kaltoinkohtelua on, kun hänen rahojaan tai muuta omaisuuttaan (kuten asuntoa, osakkeita, tavaroita tai lääkkeitä) käytetään, myydään tai hävitetään ilman hänen hyväksyntäänsä. Taloudellista väkivaltaa tapahtuu, kun ikäihmisen rahat tai omaisuus joutuvat eriaikaisen kiristyksen kohteeksi, kuten uhkailemalla väkivallalla, hoivan laiminlyönnillä tai hylkäämisellä. Jos ikääntyneen hyvántahoisuutta, avun tarvetta, luottamusta tai sairauden takia alentunutta arviointikykyä käytetään taloudellisen hyödyn tavoitteluun, kyse on taloudellisesta väkivallasta.

Heusala (2017, s. 16) kertoo riskin joutua taloudellisen hyväksikäytön uhriksi kasvavan, kun ikääntyneen toimintakyky heikkenee. Kaltoinkohtelija on useimmissa tapauksissa uhrin lähipiiristä: ystävä, lapsi, lapsen perheenjäsen tai uusi puoliso. Kaltoinkohtelun muotoja voi olla monenlaisia. Ne voi olla esimerkiksi omien laskujen maksaminen ikääntyneen tililtä, auton, asunnon tai muun omaisuuden käyttäminen luvatta, rahavarojen anastaminen tai

kiristäminen tai lahjaluonteinen omaisuuden siirtäminen hyväksikäyttäjän nimiin. Selkeitä riskitekijöitä on hyväksikäyttäjän omat taloudelliset ongelmat ja peli-, päihde- tai muu riippuvuusongelmat. Ikääntynyt kaltoinkohdeltu voi tuntea tarvetta auttaa läheistään tai ikääntynyttä painostetaan eri tavoin. Useimmiten kaltoinkohdeltu ei uskalla puhua asiasta ja hän saattaa tuntea häpeää ja epätoivoa tilanteestaan. Myös voi olla kyseessä se, että pystyykö ikääntynyt täysin tilannetta ymmärtämään. Tanttarin (2017, s. 16) mukaan varoitusmerkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta voivat olla esimerkiksi yllättävät muutokset ikääntyneen käytöksessä ja rahan käytössä tai oman hyvinvoinnin laiminlyöminen.

Pietilä (8.5.2019) kertoo artikkelissaan ikääntyneiden kaltoinkohtelusta. Ikääntyneitä vanhempia painostetaan vetoamalla vanhempien ikuiseen velvollisuuteen auttaa lapsiaan. Ikääntyneitä pelotellaan väkivallalla ja hylkäämisellä, jos he eivät suostu antamaan omaisuuttaan. Väkivalta on Pietilän mukaan usein vallankäyttöä, joka voi ilmetä muun muassa kiristämisenä, hoidotta jättämisenä ja läheisen väkivaltaisena käyttäytymisenä ikääntynyttä kohtaan.

Tilvis ym. (2016, s. 412–413) kertovat, että koti- ja puhelinmyynti on yksi taloudellisen kaltoinkohtelun muoto. On yleistä, että ikääntyneille ihmisille saattaa kertyä kotiin useita aika-kausilehtiä, joita he eivät lue. Tämä koskee erityisesti niitä, joilla on muistisairaus. Postitse ilmestyy tavaroita, joita ikääntynyt ei tarvitse eikä mahdollisesti muista niitä tilanneensa. Satoja tällaisia tapauksia on tullut kuluttajavirastolle tietoon. Tämä koskee eri yritysten toteuttamaa taloudellista hyväksikäyttöä. Tilvis ym. (2016, s. 412) toteavat, että iäkkäiden taloudellinen kaltoinkohtelu ei tapahdu pelkästään perhepiirissä. Erityisesti kotona asuvien muistisairaiden luona alkaa käydä ystävällisiä, mutta vilpillisiä ihmisiä. Myös uskonnolliset yhteisöt voivat haluta ikääntyneiden rahat.

Jäärni (2023) tuo artikkelissaan ilmi, kuinka ikääntyneille myydään tarpeettomia ja jopa vanhentuneita tuotteita. Jäärni (2023) nostaa esille, että Vanhustyön keskusliittoon on tullut tietoa ongelmista, joissa ikääntyneille myydään tarpeettomia ja jopa vanhentuneita tuotteita. Vanhusten ymmärtämättömyyttä on pyritty käyttämään hyväksi taloudellisen hyötymisen tarkoituksessa. Jäärnin (2023) mukaan ikääntyneille saatetaan myydä laitteita, joissa ei ole

tilaa uudemmalle käyttöjärjestelmäpäivitykselle. Ikääntyneille on myös myyty useampia liittymiä samanaikaisesti.

3.2 Kaltoinkohtelun ehkäiseminen

Valtokarin ym. (2021, s. 1) selvityksessä usein kaltoinkohtelun tekijänä on ikäihmisen perheenjäsen tai muu tuttu henkilö ja luotettu ihminen kotona tai laitosasumisen puolella, mutta lähisuhdeväkivallasta kärsineet ikääntyneet eivät usein puhu kokemastaan. Lääkärilehden (2021) mukaan uhri on usein itse avuton auttaakseen itse itseään.

Pertun (2017, s.11) mukaan iso osa ikääntyneisiin kohdistuvasta kaltoinkohtelusta jää pimentoon. Taustalla on monesti ikääntyneen kokemia esteitä kertoa asiasta ja perheen ulkopuolisten, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden vaikeuksia tunnistaa tilannetta. Sosiaali- ja terveyshuolto on tyypillisesti avainasemassa kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja ikääntyneiden uhrien ja tekijöiden opastamisessa ja tukemisessa jatkoavun aikaan saamiseksi. Haasteena on kuitenkin oikeiden tunnistamisen välineiden tai tapojen puuttuminen ja palvelujen hajanaisuus ja yhteistyön riittämättömyys. Ikääntyneiden auttamista vaikeuttaa monissa tapauksissa myös koettu osaamisen puute monitahoisissa ja monimutkaisissa tapauksissa.

Salminen-Tuomaala ym. (2022, s. 64) toteavat, että kaltoinkohtelua kokeneen iäkkään asiakkaan hoidon ja palveluiden laadun varmistamiseksi ja seurannan näkökannalta olisi tärkeää järjestää moniammatillista täydennyskoulutusta myös ikääntyneiden hoitoa ja palvelua toteuttavien ammattilaisten esihenkilöille. Riski kaltoinkohtelulle voi kasvaa, jos yksikön esimies ei määritä tai johda hoitotyötä asiakaslähtöisesti. Salminen-Tuomaala yms. (2022, s. 64) myös kertovat, että hoitotyön esihenkilöiden täytyy toimia esimerkkinä muille siitä, miten kaltoinkohteluun puututaan, jotta ikääntyneiden kaltoinkohtelu voidaan saada vähentymään ja sitä voidaan ennaltaehkäistä. On tärkeää, että henkilökunnan riittävyyteen ja koulutukseen panostetaan, jotta ikääntyneiden kaltoinkohtelua voidaan tunnistaa ja ennaltaehkäistä. Valtokari ym. (2021, s.1) toteavat, että sosiaali- ja terveysalan toimijoiden lisäksi on tärkeää, että myös muut viranomaiset jakavat tietoa kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja uhrien

auttamisesta. Luoma ym. (2018) toteaa, että ikäihmisiin kohdistetun kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön tunnistamisen ja sen ehkäisemiseksi toimimisen taitojen tulee olla kaikkien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten osaamista.

4 IÄKKÄIDEN OIKEUDET LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

4.1 Iäkkäiden oikeudet ja lainsäädäntö

Ihmisoikeuskeskuksen (i.a.) mukaan iäkkäillä on oikeus samoihin perus- ja ihmisoikeuksiin kuin kaikilla muillakin. Heillä tulee olla mahdollisuus osallistua, elää arvokasta elämää ja saada riittäviä palveluita. Heitä tulee myös kohdella yksilöinä, joilla on yksilölliset tarpeet.

Ikääntyneiden kaltoinkohtelun tunnistamista ja siihen puuttumista ohjaa lainsäädäntö.

Ikääntyneiden oikeuksista kerrotaan muun muassa laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista (2012/980) eli niin kutsutussa Vanhuspalvelulaissa. Tämä laki onkin ehkä tärkein iäkkäiden oikeuksia puolustava ja heitä osallistava laki. Sen tarkoitus on saada ikääntyneiden ääntä kuuluviin heitä koskevien päätösten valmisteluvaiheessa, ja varmistaa iäkkäiden vaikutusvalta heihin liittyvien palveluiden kehitystyössä, sekä muutenkin tukea hyvinvointia, terveyttä, itsenäisyyttä ja toimintakykyä.

Monet muutkin lait koskevat ainakin jossain määrin iäkkäitä. Valtokarin ym. (2021, s. 1) mukaan yhdenvertaisuudesta ja oikeuksista vapauten säädetään Suomen perustuslain (731/1999) 2 luvun perusoikeuksissa. Muita tärkeimpiä iäkkäitä koskevia lakeja ovat mm. sosiaalihuoltolaki (1301/2014), joka takaa iäkkäiden hoitoon pääsyn, terveydenhuoltolaki (1326/2010), kansanterveyslaki (66/1972), erikoissairaanhoidolaki (1062/1989) sekä laki omaishoidon tuesta (937/2005). Monet lait siis koskevat iäkkäiden oikeuksien turvaamista, vaikka ne eivät olekaan suoraan nimetty ikäihmisiä koskeviksi vaan yleisiksi kaikkia koskeviksi laeiksi.

Myös asetuksia ja suosituksia, jotka koskettavat iäkkäitä, löytyy useita. Näistä ehkä tärkeimpänä mainittakoon Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023: Tavoitteena ikäystävällinen Suomi (2020). Tässä julkaisussa pohditaan mm. kuntien/hyvinvointialueiden omavalvonnan tärkeyttä iäkkäiden asiakasturvallisuuden edistämiseksi ja epäkohtien ehkäisemiseksi. Siinä annetaan myös ohjeistusta mm. teknologian hyödyntämiseen, iäkkäiden toimintakyvyn edistämiseen, palveluiden

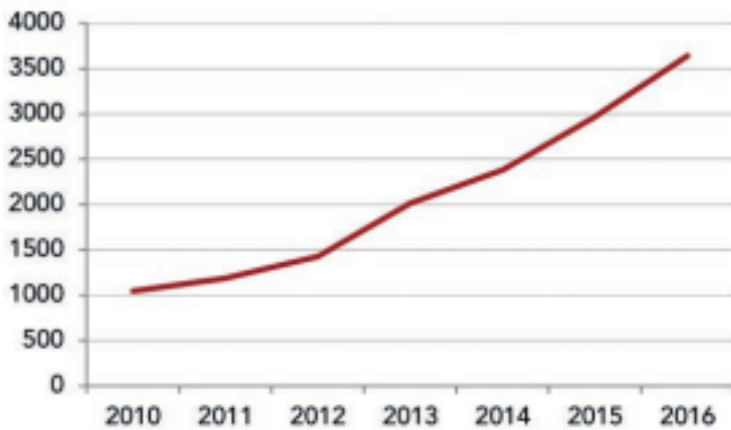
tuottamiseen ja asiakasohjaukseen. Sen kohderyhmänä ovat kuntien ja hyvinvointialueiden päättäjät, joiden työn tueksi suositus on laadittu.

Ihmisoikeuskeskus (i.a.) kertoo myös työskentelevänsä tiiviissä yhteistyössä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa vanhusten oikeuksien toteutumiseksi. Oikeusasiamiehen (i.a.) mukaan hänen tehtäviinsä kuuluvat iäkkäiden oikeuksien valvonta ja suojaaminen. Hän toimii myös valvovana kansallisena elimenä muistisairaiden olojen ja kohtelun suojaamiseksi. Oikeusasiamiehelle (i.a.) kohdistetaan myös mahdolliset kantelut, ja hän valvoo myös viranomaisia iäkkäiden asioissa. Suomen oikeusasiamies on tällä hetkellä oikeustieteen tohtori Petri Jääskeläinen.

4.2 Kaltoinkohtelun tunnistaminen rikokseksi

Terveyskylän (i.a.) mukaan saattaa olla vaikeaa tunnistaa, milloin on kyseessä petollisessa mielessä tehty ikääntyneen hyväksikäyttö. Ikääntyneellä on kuitenkin oikeus omasta tahdostaan esimerkiksi antaa tai lahjoittaa omaisuuttaan. Epäselvissä tapauksissa olennaista onkin pohtia, onko ikääntyneellä riittävästi ymmärrystä tekojensa merkityksestä. Laki hoidonhoidosta (442/1999) on tehty valvomaan niiden etua, jotka eivät ole kykeneväisiä itse pitämään huolta taloudellisista asioistaan. Tällöin voidaan määrätä edunvalvoja pitämään huolta iäkkään taloudellisista asioista.

Muistiliiton (i.a.) mukaan fyysinen ja seksuaalinen väkivalta, kotirauhan rikkominen, kunnianloukkaus, vapaudenriisto, pakottaminen, omaisuuteen kohdistuvat rikokset, luottamus- aseman väärinkäyttö sekä toisen henkilön postin avaaminen eli viestintäsalaisuuden loukkaaminen täyttävät kaikki rikoksen tunnusmerkit. Rikosuhripäivystys (i.a.) toteaa viime vuosina myös nettihuijauksien lisääntyneen huomattavasti. Rikoslaki (1990/769) määrittelee petoksen tapahtuneeksi, mikäli joku erehdyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotain, jonka takia itse saa oikeudetonta taloudellista hyötyä. Tanttarin (2017) mukaan ikääntyneihin kohdistuvat petosrikokset ovat lisääntyneet huomattavasti. Vielä vuonna 2010 yli 65-vuotiaihin kohdistuneita petosrikoksia oli ilmoitettu noin tuhat vuoden aikana, mutta jo vuonna 2016 ilmoituksia tehtiin n. 3600 (kuvio 2).

Kuvio 2. Ikääntyneisiin kohdistuu yhä enemmän petosrikoksia (Haastelehti 2017).

Suvanto ry:n (i.a.) mukaan v.2016 joka kolmas heidän linjoilleen tulleista neuvontapyyntöistä koski ikääntyneen taloudellista hyväksikäyttöä tai omaisuuteen liittyviä epäselvyyksiä, ja heidän lakineuvonnastansa kaksi kolmasosaa koskee samoja asioita. Poliisin (i.a.) mukaan iäkkäiden petosrikokset tapahtuvat usein huijausyrityksinä. Huijarit voivat ottaa yhteyttä internetin välityksellä, puhelimella tai postitse, ja he saattavat esiintyä esimerkiksi rahankerääjinä, arvonta- tai lottovoittojen tuojina tai poliisina. Nämä huijausyritykset täyttävät petosrikoksen merkit, ja niistä on syytä ilmoittaa poliisille. Muista iäkkäiden kaltoinkohtelun havainnoista poliisi (i.a.) kehottaa seuraavaa: Hoidon puutteissa tai siihen liittyvissä asioissa kannattaa ottaa yhteyttä palveluntarjoajaan. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja aluehallintovirasto että Valvira, jotka auttavat epäselvissä tilanteissa.

4.3 Huoli-ilmoitus

Mikäli iäkkään pärjäämisestä nousee huoli, THL:n (2021) mukaan huoli-ilmoitus on työkalu, jolla on tarkoitus saada iäkkäälle apua ja huolenpitoa, vaikka tämä ei itse ymmärtäisi tai haluaisi pyytää sitä. Huoli-ilmoituksen avulla saatetaan iäkkään palveluntarve sosiaalihuollon tietoon. Toisinaan voi olla myöskin vaikeaa ottaa itse huolenaihe puheeksi iäkkään kanssa, ja silloin huoli-ilmoitus on hyvä apuväline.

lääkkäät ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, ja viranomaisilla on Vanhuspalvelulain 25§ (980/2012) mukaan lakisääteinen velvollisuus tehdä huoli-ilmoitus kunnan sosiaalihuollolle iäkkäästä, jonka pärjäämistä syystä tai toisesta epäilee. Kansalaiselle huoli-ilmoituksen teko on vapaaehtoinen, ja sen voi halutessaan tehdä myös nimettömänä. Luoma ja kump-panit (2018) toteavat kunnilla olevan ensisijainen auttamisvastuu kaltoinkohdeltujen iäkkäiden kohdalla. Perhe- ja sosiaalipalvelut ovat auttava taho virka-aikoina, kun taas sosiaali- ja kriisipäivystykset hoitavat asiat iltaisin ja viikonloppuihin.

THL (2021) toteaa sosiaalihuollolle tulevien huolenaiheiden useimmiten liittyvän iäkkään arjessa pärjäämiseen ja itsestä huolehtimiseen, toimintakykyyn ja muistisairauksiin. Lisäksi melko yleisiä huoli-ilmoituksen syitä ovat asumisen olosuhteet, terveydentila, päihteet ja yleinen avun tarve. Hieman vähemmän ilmoituksia tulee kaltoinkohtelusta, taloudellisista ongelmista, yksinäisyydestä tai mielenterveysongelmista. Nämä kaikki ovat kuitenkin vakavasti otettavia huolen syitä, ja niihin tulee paneutua viivytyksettä ilmoituksen saavuttua. Koska ikääntyneet eivät ole homogeeninen ryhmä, avuntarvekin on yksilöllistä.

4.4 Ikääntynyt kotihoidon asiakkaana

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen (2022, §324 c) mukaan kotihoidolla tarkoitetaan palvelua, jolla huolehditaan, että ihminen selviytyy jokapäiväiseen elämään sisältyvistä toiminnoistaan kodissaan ja asuinympäristössään. Ensisijainen asiakasryhmä ovat iäkkäät. Terveyskylän (2023b) mukaan Sosiaalihuoltolakiin perustuva kotipalvelu ja terveydenhuoltolakiin perustuva kotisairaanhoido on useimmissa kunnissa yhdistetty kotihoidoksi. Jos ikääntyneen toimintakyky on heikentynyt niin, ettei selviydy itsenäisesti enää arjen toimista, kotona selviytymistä tukee tällöin kotihoito. Kotihoidolla pyritään tukemaan kokonaisvaltaista perusturvallisuutta, kuntoutumista ja selviytymistä arjessa. Kotihoidon palvelut tukevat ikääntyneen hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn sekä itsenäisen selviytymisen ja osallistumisen hyvinvointia.

5 TUTKIMUS

5.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ikääntyneiden taloudellista kaltoinkohtelua kotihoidon työntekijöiden kuvaamana.

Tutkimuskysymyksiksi olimme valinneet seuraavat kysymykset:

- Millaiset ovat ikääntyneen taloudellisen kaltoinkohtelun merkit?
- Mikä on taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyys kotihoidon työntekijöiden näkökulmasta?
- Kuinka helppoa kotihoidon työntekijöiden on ottaa puheeksi taloudellinen kaltoinkohtelu iäkkään kanssa?

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat kahden Etelä-Pohjanmaalla hyvinvointialueella sijaitsevan kunnan kotihoidon työntekijät.

5.2 Kvantitatiivinen tutkimus

Määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus vastaa Vilkan (2007, s. 14) mukaan kysymyksiin kuinka paljon ja miten usein. Tässä tutkimustavassa tietoa tarkastellaan numeroiden kautta eli numeerisesti. Määrällisessä tutkimustavassa tärkeää on kysymysten muodostaminen ymmärrettävästi ja selkeästi, koska tämä tutkimustapa koskettaa laajempaa ihmisjoukkoa. Tutkimuksessa onkin yleensä isohko määrä vastaajia (n. sadasta vastaajasta ylöspäin, riippuen tutkimuksesta).

Onnistunut tutkimus vastaa tutkimusongelmaan ja -kysymyksiin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkijalla tulee olla täsmälliset tavoitteet, jotta tutkimustulokset kertovat vastauksia niihin asioihin, joita alun perin lähdettiin kysymään. Heikkilän mukaan tutkimuksen pätevyys

eli valideetti muodostuu siitä, että on käytetty oikeantyyppisiä mittareita, (2014, s. 27) ja että saadaan kattava otos vastaajista sekä riittävän korkea vastausprosentti kysymyksiin. Heikkilä (2014, s. 28) pitää onnistuneen tutkimuksen mittarina myös reliabiliteettia eli luotettavuutta. Tällöin kyselytulokset ovat tarkkoja ja mittaavat juuri tutkittavaa asiaa. Muita oleellisia mittareita tutkimuksen onnistumiseksi ovat tehokkuus, hyödyllisyys, taloudellisuus sekä tutkijoiden puolueettomuus.

5.3 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin kvantitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusluvut haettiin etukäteen ennen tutkimuksen aloittamista sekä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueelta että Pihlajalinjalta Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK, 2023) ohjeistuksen mukaisesti. Molemmilla organisaatioilla oli omat, erilaiset lupahakemus pohjat, jotka täytettiin ja lähetettiin sähköisesti. Tutkimuslupapyyntöjen käsittely saattaa kestää viikoista kuukausiin, joten on tärkeää lähettää pyynnöt ajoissa.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin Webropol-kyselyä, jonka kohderyhmänä olivat kahden eri Etelä-Pohjanmaalaisen kunnan kotihoitojen työntekijät. Kyselylinkki lähetettiin sovittuun saatekirjeeseen sähköpostitse ensin kotihoitojen esihenkilöille, jotka sitten jakoivat sen eteenpäin työntekijöilleen. Saatekirjeessä tuotiin esiin tutkimuksen tarkoitus ja toteutustapa sekä kerrottiin, miten henkilötietoja käsitellään, ja että kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Kysely jaettiin kaikille kotihoitojen työntekijöille kokonaisotantana, ja vastauksiin saatiin eri koulutustasoisten työntekijöiden näkemyksiä tutkittavista kysymyksistä. Kyselyyn vastattiin anonyymisti linkin kautta, joten vastaajien henkilöllisyyttä ei voitu tietää missään vaiheessa.

Kysymykset olivat luonteeltaan enimmäkseen strukturoituja kysymyksiä ja ne näkyivät kaikille vastaajille samalla lailla (strukturoidut kysymykset ohjaavat vastaajaa vastaamaan). Suurin osa oli monivalintakysymyksiä, mutta joukossa oli myös joitain avoimia kysymyksiä tarkentamassa valintatehtäviä. Kyselylomakkeen linkki pidettiin auki kaksi viikkoa ajalla 14.12- 31.12.2024. Kysymyksiä lomakkeella oli yhteensä 17, joista avoimia kysymyksiä oli

kaksi. Aineistoa analysoitiin luokittelemalla ja teemoittelemalla sisällönanalyysillä avoimia kysymyksiä, sekä muodostamalla kaavioita ja taulukoita strukturoiduista kysymyksistä.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

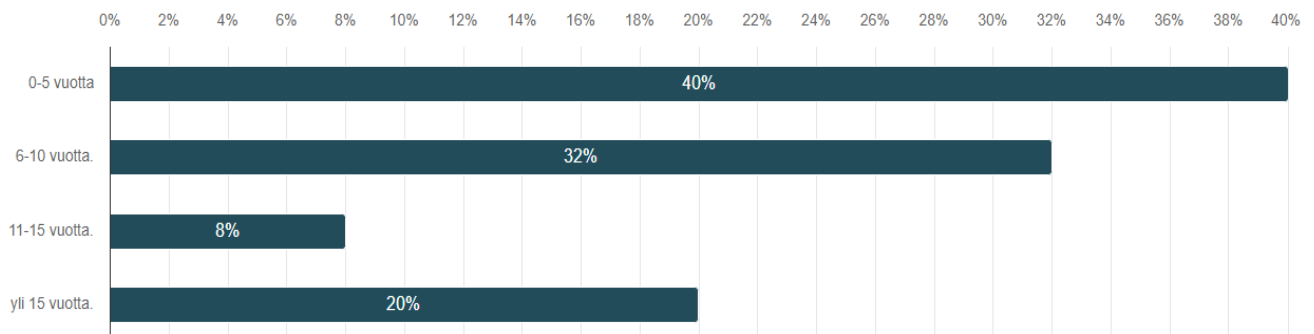
6.1 Taustatietoa vastaajista ja heidän työtehtävistään

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata ikääntyneiden taloudellista kaltoinkohtelua ja sen tunnistamista. Tutkimukseen vastasi 101 henkilöä. Esitämme tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä.

Kuvion 3 mukaan enemmistö vastaajista on työskennellyt kotihoidossa 0–5 vuotta (40 %). Toiseksi suurin osuus vastaajista on työskennellyt kotihoidossa 6–10 vuotta (32 %). Toiseksi pienin osuus vastaajista on työskennellyt kotihoidossa yli 15 vuotta (8 %) ja pienin osuus vastaajista on työskennellyt 11–15 vuotta (8 %) vastaajista.

Kauanko olet työskennellyt kotihoidossa?

Vastaajien määrä: 101

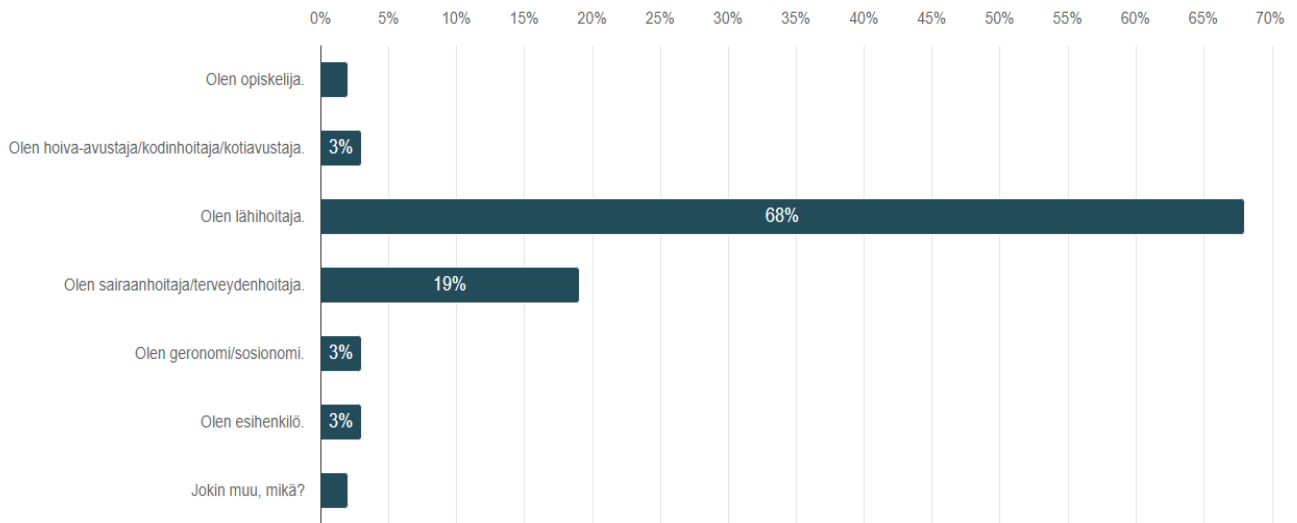

Kuvio 3. Kauanko olet työskennellyt kotihoidossa?

Kotihoidossa työskennellään hyvin eri tehtävissä. Superin (i.a.) mukaan pääasiassa hoitajan työ koostuu itsenäisistä kotikäynneistä. Kuvion 4 mukaan enemmistö vastaajista on lähihoitajia (68 %). Lisäksi kyselyyn vastasi sairaanhoitajia/terveydenhoitajia (19 %), hoivaavustaja/kodinhoitaja/kotiavustajia (3 %), geronomi/sosionomeja (3 %) ja esihenkilöitä (3 %). Muut vastaajista olivat opiskelija, eläkeläishoitaja ja etätyöntekijä (2 %).

Mikä on nykyinen tehtäväsi kotihoidossa?

Vastaajien määrä: 101

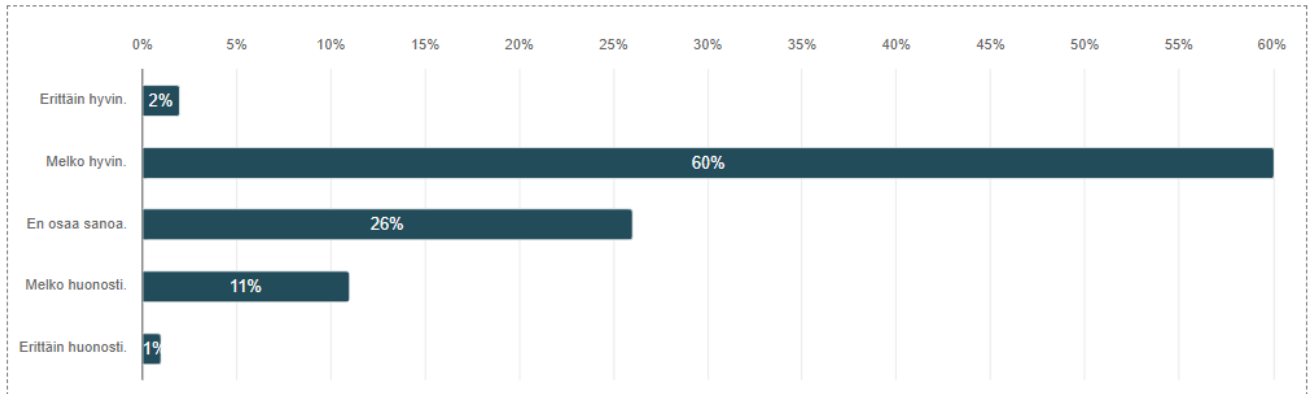
Kuvio 4. Mikä on nykyinen työtehtäväsi kotihoidossa?

Vastaajista 47 % työskentelee pienemmällä paikkakunnalla ja vastaajista 53 % työskentelee isommalla paikkakunnalla Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella. Kuviota kysymyksen vastauksesta emme tässä tuo esiin, koska opinnäytetyön suunnitelmassa olemme sopineet hyvinvointialueen kanssa, että emme tuo esille minkä paikkakuntien kotihoidossa kysely on tehty.

Kuviossa 5 (alapuolella) kaltoinkohtelun tunnistamiseen vastasi 101 työntekijää. Vastaajista selvästi yli puolet (60 %) uskoo tunnistavansa taloudellisen kaltoinkohtelun melko hyvin. Vastaajista myös 26 % vastasi, ettei osaa sanoa tunnistako taloudellisen kaltoinkohtelun. Melko huonosti (11 %), erittäin hyvin (2 %) ja erittäin huonosti (1 %). Tuloksista voi päätellä, että työntekijät uskovat tunnistavansa kaltoinkohtelun melko hyvin, mutta myös noin neljäsosa vastaajista (26 %) on epävarma taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamisesta, kun epäilee sitä.

Miten hyvin uskot tunnistavasi taloudellisen kaltoinkohtelun, kun epäilet sitä?

Vastaaajien määrä: 101

Kuvio 5. Miten hyvin uskot tunnistavasi taloudellisen kaltoinkohtelun, kun epäilet sitä?

6.2 Taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavat merkit

Monivalintakysymysten osalta, johon sai vastata useamman vaihtoehdon, selvitettiin mitä taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä (kuvio 6) työntekijät ovat huomanneet työssään. Vastaaajia oli 101 ja vastauksia yhteensä 333. Havaittuja taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä olivat muun muassa, ettei ikääntyneellä ole varaa ostaa ruokatarvikkeita tai vaatteita (68 %), ikääntynyt on haluton keskustelemaan talousasioista (46 %), ikääntynyt kieltää hoitajaa ottamasta yhteyttä läheisiin taloudellisissa asioissa (37 %), tuntemattomat ihmiset käyvät ikääntyneen luona (32 %). Vähiten havaittuja merkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta olivat luvattomat tai pakotetut rahoitustapahtumat (12 %) ja osa ei ole huomannut merkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Jotain muuta vastausvaihtoehdon alle kuusi hoitajaa nostivat esille:

“Omainen käyttää asiakkaan pankkikorttia omiin tarpeisiinsa.”

“Omainen pyytää saada ostaa itselleen jotain käydessään kauppa-asioilla ikäihmisille.”

“Masentuneisuus, kertoneet avoimesti kaltoinkohtelusta, ei varaa ostaa lääkkeitä ja ruokaa.”

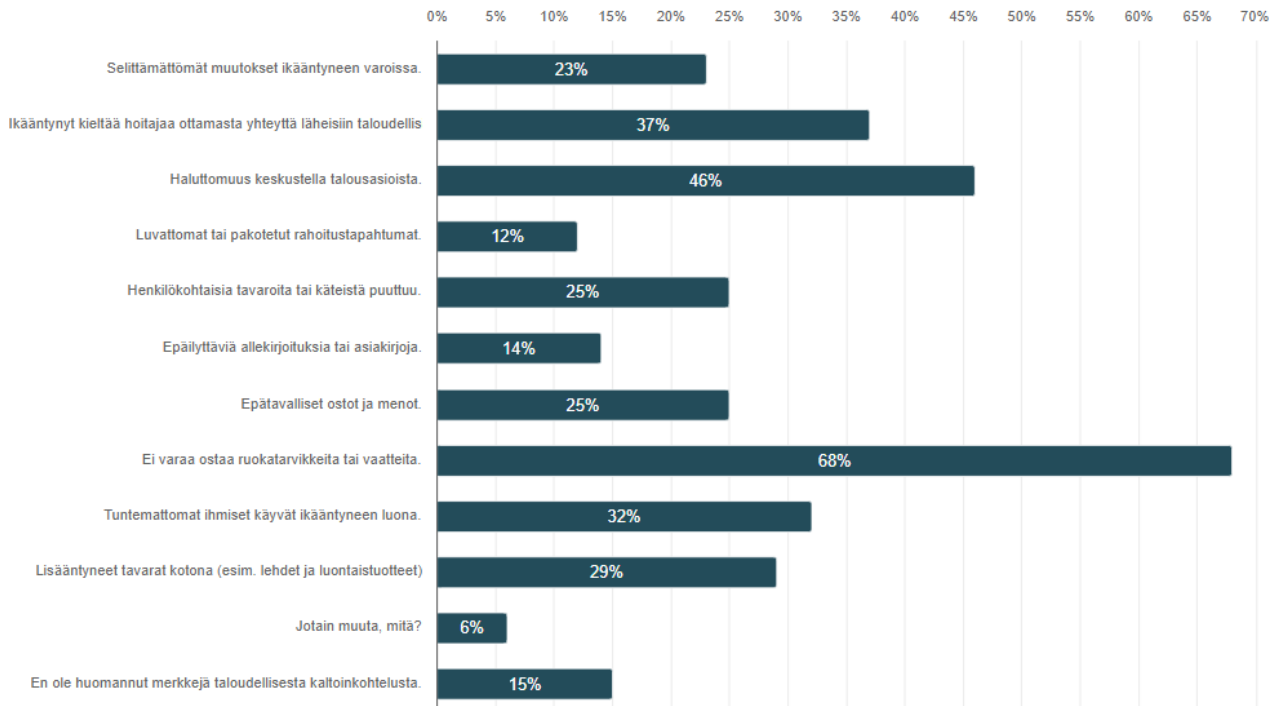
“Asiakkaalle ei hankita kotihoidon pyytämiä asioita, esim. saippuaa tms.”

“Kylmä koti sähkölämpö pienelle.”

“Tilisiirrossa näkyvät siirrot omaisen omalle tilille.”

Mitä seuraavista ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä olet huomannut työssäsi? (Voit valita useampia vaihtoehtoja.)

Vastaajien määrä: 101, valittujen vastausten lukumäärä: 333

Kuvio 6. Mitä seuraavista ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä olet huomannut työssäsi?

6.3 Kotihoidon työntekijöiden kuvaamia merkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta

Kyselyyn vastanneilta pyydettiin sanallista kuvailua erilaisista taloudellisen hyväksikäytön tilanteista, joita he ovat huomanneet ja kohdanneet kotihoidossa työskennellessään. Tämä kysymys oli avoin kysymys. Nämä vastaukset lajiteltiin eri osioihin ja teemoitettiin

laadullisen tutkimuksen mallien mukaisesti. Laadullisen tutkimusosuuden avulla saimme tarkempaa tietoa aiheesta.

Vastauksia avoimeen kysymykseen taloudellisen hyväksikäytön tilanteista saatiin 54. Kuvailut tilanteista jaoteltiin pää- ja alaluokkiin alkuperäisten ilmaisujen perusteella. Isoimmiksi pääluokiksi nousivat ryhmittelyissä kuvaukset taloudellisen hyväksikäytön merkeistä, omaisten osuus hyväksikäyttäjinä sekä erilaiset huijaukset, pakkomyynnit ja rahaongelmat. Omaiset mainittiin vastauksissa ylivoimaisesti useimmiten hyväksikäytön tekijöinä. Seuraavissa taulukoissa käydään läpi osa alkuperäisiä ilmauksia. Kaikkia kuvauksia ei samankaltaisuuden vuoksi laitettu esille taulukkoon.

Taulukossa 1 on kuvattu kotihoidon työntekijöiden havaitsemia taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä. Yleisimmin havaittuja merkkejä olivat käteisen rahan häviäminen, epämääräiset rahansiirrot ja nostot pankkitileiltä, tavaran häviäminen sekä varattomuus maksaa laskuja.

Taulukko 1. Taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<p>“Asiakkaalta hävinnyt rahaa”</p> <p>“Asiakkaan käteisvarojen katoaminen esimerkkinä.”</p>	<p>Käteisen rahan häviäminen</p>	<p>Taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä</p>
<p>“Tiliotteita pöydillä, josta selvästi ilmenee säännöllisesti pikapankista nostetut varat. Asiakas itse ei osaa/pysty käyttämään pikapankkia.”</p> <p>“Epätavalliset tilitapahtumat, esim. Suuret tankkaussummat vaikka asiakkaalla ei omaa autoa.”</p> <p>“Tililtä nostettu suurempi summa rahaa kuin tarvis.”</p>	<p>Tiliotteista huomautetut rahansiirrot</p> <p>Suuret nostot pankkitililtä</p>	

<p>“Asiakas kertonut toiselle asiakkaalle että tiliotteesta huomannut että rahaa hävinnyt tililtä. Hankalia tällaiset tilanteet.”</p>		
<p>“Tavaraa häviää, kerrottu että lainataan vaan”</p> <p>“Läheisen vierailu eläkkeen nostopäivänä ja autolla pankissa käyminen tuolloin. Asiakkaan omaisuuden häviäminen, esim. televisio ja mikro”</p>	<p>Tavaran häviäminen</p>	
<p>“Asiakkaan vuokrat mystisesti maksamatta, vaikka raha hävinnyt tililtä.”</p> <p>“Asiakkaalta on puuttunut rahoja tililtä, eikä laskuihin ollut enää varaa.”</p> <p>“Asiakas saa hyvää eläkettä, mutta silti rahaa ei ole apteekkilaskuun. Poika hoitaa asiakkaan raha-asioita. Poika itse sairaseläkkeellä ja alkoholisoitunut.”</p> <p>“Asiakaspariskunnalla, jolla molemmilla hyvätasoinen eläke, omainen huolehtinut laskujen maksamisen. Kotiin saapuu kirjeitä ulosotosta. Myös kauppapalvelusta tulee ilmoitusta, että ei voi kauppailauksia tehdä, kun laskuja maksamatta.”</p>	<p>Ei varaa maksaa laskuja</p>	

Heusala (2017, s. 16) toteaa, että ikääntyneen lähipiiristä kaltoinkohtelija on usein ystävä, lapsi, lapsen perheenjäsen tai uusi puoliso. Tutkimuskysymyksessämme tulee ilmi

myös, että suurin osa kyselyn vastaajista oli huomannut omaisten olevan useimmiten hyväksikäyttäjän roolissa. Alla olevasta taulukosta (taulukko 2) ilmenee, että tyypillisesti iäkkään varoja käytettiin omaisen oman elämän rahoittamiseen tai iäkkäälle ei ostettu riittävästi peruselintarvikkeita.

Suvanto ry:n (i.a) mukaan nämä kyselyn vastauksissa esiin tulleet vastaukset tukevat teoriaa, jonka mukaan taloudellista kaltoinkohtelua on, kun ikääntyneen varoja tai muuta omaisuutta käytetään hyväksi ilman hänen hyväksyntäänsä. Salminen-Tuomaala yms. (2022, s. 61) myös toteavat, että ensihoidon työntekijöiden mukaan taloudellinen kaltoinkohtelu ilmenee ikääntyneen omaisten kieltäytymisenä kotihoidosta niiden hintavuuden vuoksi.

Taulukkoon 2 on poimittu esimerkkejä siitä, miten omaisten käytös epäillyissä taloudellisissa hyväksikäyttötilanteissa on näkynyt kotihoidon työntekijöille. Yleisimmin havaittuja merkkejä olivat mm. varojen hyväksikäyttö omiin tarpeisiin, itsemääräämisoikeuden rajoittaminen sekä välinpitämättömyys ikääntyneen toiveisiin.

Taulukko 2. Omainen kaltoinkohtelijana.

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>“Läheisen vierailu eläkkeen nostopäivänä ja autolla pankissa käyminen tuolloin. Asiakkaan omaisuuden häviäminen, esim. televisio ja mikro.”</p> <p>“Tai mummo pitää autoa ja maksaa kaikki maksut, jotta lapsi tai lapsenlapsi voi käyttää sitä tarvittaessa, vaikka mummolla ei ole varaa maksaa talon öljylämmityslaskua.”</p>	<p>Varojen hyväksikäyttö omiin tarpeisiin</p> <p>Painostus</p> <p>Manipulointi</p>	<p>Omainen kaltoinkohtelijana</p>

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>“Omainen tuo kyllä ruokaa, mutta niukasti, mutta tuntuu ottavan isojakin summia vaivanpalkaksi, perustellen tarvetta ostaa ruokatarvikkeita”</p> <p>“Omainen pyytää taloudellista apua vedoten perheen isoihin menoihin tms”</p> <p>“Ikääntynyt kertoo antaneensa rahaa sukulaisella useasti, kun tämä on pyytänyt. Ikääntynyt joutuu maksamaan omaiselle pienistäkin palveluista, kuten esim. kaupassa käynnistä.”</p> <p>“Omaisiet kieltää ostamasta tarpeeksi esim. ruokaa tai lisäämään käyntejä koska rahaa kuluu liikaa.”</p> <p>“Asukkaan luona asuu tytär/poika, tai vierailee säännöllisesti ja tilanteeseen liittyy vahvasti työttömyys, mt- ongelmat, alkoholi.”</p> <p>“Omainen ostanut kalliita tavaroita kh:n asiakkaan nimissä”</p> <p>“Muu kotiväki, esim poika syö vanhukselle tarkoitettua ruuata”</p> <p>“Asiakas saa hyvää eläkettä, mutta silti rahaa ei</p>		

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>ole apteekkilaskuun. Poika hoitaa asiakkaan raha-asioita. Poika itse sairaseläkkeellä ja alkoholisoitunut.”</p>		
<p>“Rajoitetaan ruokatilauksen summia, tai rahat ovat tilauspäivinä loppu, vaikka eläkkeestä pitäisi jäädä menojen jälkeen hyvin rahaa ruokaa muihinkin tarpeisiin.”</p> <p>“Tilanne tullut esiin, kun poika joka huolehtii muistisairaana pariskunnan raha-asioista, sekä ruoasta, ei ole maksanut menumatlaskuja ja huomattu että pariskunta ilman ruokaa. Apteekista myös soitettu että asiakkaat eivät ole maksanut laskuja, annosjakeluita ym lääkkeitä ei toimiteta kuin käteisos-tolla. Asiakas myös kertonut, että poika käyttää heidän varojaan omiin menoihinsa. Esim eivät ole saaneet toivomaansa par-turia yli ½vuoteen. Asia-kas masentunut ja äreä kaltoinkohtelun seurauk-sena.”</p> <p>“Asiakas ei halua ostaa itselleen mitään, jopa lääkkeitä tai kampaamokäyntiä. Kaikki tuntuu olevan liian kallista, ja asiakas sanoo olevansa todella vähävarainen. Aina kun ehdotetaan, että voisi ostaa jotain tarvittavaa,</p>	<p>Itsemääräämi-sen rajoittami-nen</p> <p>Välinpitämättö-myys ikäänty-neen toiveisiin</p>	

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>esim. uudet sisäkengät, asiakas sanoo, että lähiomainen ei hyväksy sitä.”</p> <p>“Omainen käynyt ottamassa allekirjoituksia erinäisiin papereihin. Ei ole ollut varaa lääkkeisiin ja henkilökohtaisiin tavaroihin/ vaatteisiin.”</p> <p>“Apteekkilaskut maksamatta, kun läheisen pitänyt niistä huolehtia. Tämä toistuvaa. - Niukasti ruokaa kaapeissa.”</p> <p>“Omaisiet eivät huolehdi asiakkaalle uusia vaatteita lainkaan, viivyttävät asioissa kuukausia. Myös asiakkaalle ei ole saanut tilata lääkkeitä, perusvoiteita jne. koska omaiset selittävät apteekkiin menevän liian paljon varoja. Eli osa omaisista pihistelee vanhuksen käteisvaroja, koska he haluavat itse vain perintörahat tulleiltä.”</p>		
<p>“Omaisiet eivät välttämättä halua nähdä totuutta asiakkaan voinnissa esim. alkavaa muistisairautta vaan olettavat, että rahaa tulee samaan tahtiin kuin aiemminkin, jota asiakas on heille omasta</p>	<p>Välinpitämättömyys tai ymmärtämättömyys</p> <p>Perustarpeiden puute</p>	

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>halustaan terveenä ollessaan antanut”</p> <p>“rouva jolla on rahaa omaiset säästivät joka asiassa ei tarpeeksi ruokaa kaapissa ,rouva laiha ei mukavia ,lämpimiä vaatteita eikä uusia saa ostaa talossa sähkö lämmitys ja todella kylmä.”</p> <p>“Asiakkaan koti on ollut kylmä eikä lämpöjä ole pyynnöstä huolimatta suurennettu. Vaatteita on vähän tai ne ovat epäsopivia/rikkinäisiä eikä uusia vaatteita ole ostettu. Tällöin on herännyt epäily taloudellisesta kaltoinkohtelusta.”</p> <p>“Vaatteet rikkinäisiä epäsopivia, ruokaan ei ole varaa/ei osteta. Selvästi pelkää omaisia.”</p>		
<p>“Asiakas ei halua puhua rahahuolista. Ahdinko on kuitenkin selvä. Epäily lapsen rahallisesta hyötymisestä asiakkaamme kautta on melko selvä, kun muutakin sosiaalista haastetta lapsella on. Asiakas kaiken kaikkiaan haluton puhumaan lapsensa asioista. Taloudelliseen "hyväksikäyttöön" ehkä hiljaisuudessa suosittu, luisuttu ja sopeututtu. Tilanne saattaa olla</p>	<p>lökkään haluttomuus puhua taloudellisesta ahdingosta</p> <p>Häpeä</p>	

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
hävettävä myös asiakkaalle itselleen.”		

Taulukossa 3 erilaiset huijausyritykset, kulkukauppiat ja ”pakkomyyntiä” harrastavat puhelinmyyjät toistuivat useassa vastauksessa, kun pyydettiin kuvailemaan tilanteita, joissa epäiltiin kaltoinkohtelua. Etenkin puhelinmyyjät, jotka lähettävät kuukausittain toistuvia tavaroita, kuten luontaistuotteita tai aikakauslehtiä, nousivat esiin. Kahdessa vastauksessa mainittiin myös avustaja/hoitaja hyväksikäyttäjänä.

Poliisin (2024) mukaan petosten ja huijausten uhriksi voi joutua kuka tahansa, mutta erityisesti iäkkäät ovat riskiryhmä. Rikollisten tavoitteena on käyttää hyväkseen haavoittuvassa asemassa olevia ikääntyneitä ja toimintakykyä alentavaa sairautta sairastavia henkilöitä.

Yu yms. (2022, s. 2) kertovat, että iäkkäimmillä petosten ja huijausten uhreilla on yleensä korkeampi kuolleisuus, enemmän sairaalahoitoa vaativia käyntejä ja suurempi masennuksen ja ahdistuneisuuden oireita. Tunnistamalla tekijät, jotka altistavat iäkkäät petoksille ja huijauksille, on merkittäviä taloudellisia ja kansanterveydellisiä seuraksi kasvavalle ikääntyvälle väestölle. Onkin tärkeää myös hoitohenkilökunnan tunnistaa, milloin ikääntynyt on vaarassa taloudelliselle hyväksikäytölle.

Taulukko 3. Huijaukset ja pakkomyynti.

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Pääluokka
”Kulkukauppiat, jotka myyvät vanhuksille kalliilla hinnalla tavaraa. - Puhelinmyyjät, jotka myyvät pakolla vanhuksille tavaraa.	Puhelinmyyjät ja pakkomyynti	Huijaukset ja pakkomyynti

<p>Vanhat ihmiset eivät ole oikein oppineet euron arvoon, vaan miettivät vielä markka aikaa. Saattavat antaa suurakin eurosummia "kyytipalkaksi".</p> <p>"Myyjät ovat laittaneet luontaistuotteita tulemaan, vaikka on muistisairas asiakas, ilman suostumusta?"</p> <p>"Erilaisia myyjiä käy aina joskus asiakkaiden luona. Puhelinmyyjät saavat aina joskus huijattua asiakkaan ostamaan/ tilaamaan jotain."</p> <p>"Asiakaskäynnille mennessä ulos livahtanut vieras nainen. . Muistisairaana asiakkaan käteisvarat kadonneet."</p> <p>"Ulkopuolinen henkilö on esittänyt kaupassa olevansa kotihoidon asiakas ja pyytänyt saada tehdä ostoksensa tämän tilille. Onneksi kaupan henkilökunta oli tunnistanut, että kyseessä ei ole henkilö, jolle tili kuului."</p> <p>"Asiakkaan luona ollut henkilö on soitellut myös asiakkaan puhelimella usean sadan euron laskun maksullisiin puhelin palveluihin."</p> <p>"Kun asiakkaan kotoa on alkanut löytyä esim. luontaistuotepaketteja eikä asiakas tiedä mitä ne ovat. Samoin on kiinnittänyt</p>	<p>Kulkukauppiat</p> <p>Ulkopuolisten tekemät huijaukset</p> <p>lökkään ymmärtämättömyys rahasta</p> <p>"Harmaa alue", voidaanko todeta hyväksikäyttö?</p> <p>Hoitaja tai avustaja hyväksikäyttäjänä</p>	
---	--	--

<p>huomiota, jos erilaisia aika-kauslehtiä tulee useita eikä asiakas edes näe niitä lukea.”</p> <p>“On ostanut turhaa tavaraa kalliilla hinnalla”</p> <p>“Asiakkaalle tullut epämääräisiä luontaistuote tai lehti maksuja kotiin. Muistisairas ei ole ymmärtänyt, että on suostunut jatkuviin tilauksiin postitse toimitettavaan lehti- ja luontaistuote ostoihin. Puhelinmyynti kieltä olisi hyvä.”</p> <p>“Savuhormien kuvaajat pyytäneet allekirjoituksia muistisairailta asiakkailta.”</p> <p>“Työkaverit oli huomanneet erään asiakkaan luona käyvän avustajan vievän asiakasta jatkuvasti kahviloihin ja käyttävänsä asiakkaan varoja omiin herkuteluihin yms. shoppailuun, itse en tätä uutena työntekijänä olisi huomannut.”</p> <p>“Remonttifirma painostanut vanhusta sopimaan ylimittaisesta pintaremontista vanhuksen kotona.”</p> <p>“Asiakas kertoo, että hoitaja kiristänyt häneltä rahaa, ei ole antanut, mutta hoitaja uhkaillut että tietää avainboxin koodin. Tämä pelottanut asiakasta.”</p>		
--	--	--

Taulukossa 4 ilmeni haluttomuus keskustella raha-asioista ja tietynlainen taloustaitojen ymmärtämättömyys ja/tai osaamattomuus nousi esiin kuvailuissa. Iäkäs ei välttämättä myöskään oikein ymmärrä aina rahan arvoa, vaan saattaa edelleen ajatella rahan arvoa markkoina. Tällöin hyväksikäytön vaara lisääntyy.

Edunvalvonnan tarve tuli esiin useissa vastauksissa. Edunvalvojan hankkiminen koettiin enimmäkseen negatiiviseksi asiaksi, mutta silti omaisillakaan ei ollut välttämättä halua olla vastuussa iäkkään raha-asioista. Toisaalta myös asiakas itse saattoi vastustaa edunvalvonnan piiriin joutumista. Jonkin verran oli myös ymmärtämättömyyttä esimerkiksi Kelalta saatavista tuista. Monet iäkkäistä eivät osaa käyttää Internetiä tiedon haakuun, ja siksi tietämys omista oikeuksista saattaa jäädä ohueksi.

Taulukko 4. Ongelmia raha-asioiden hoitamisessa.

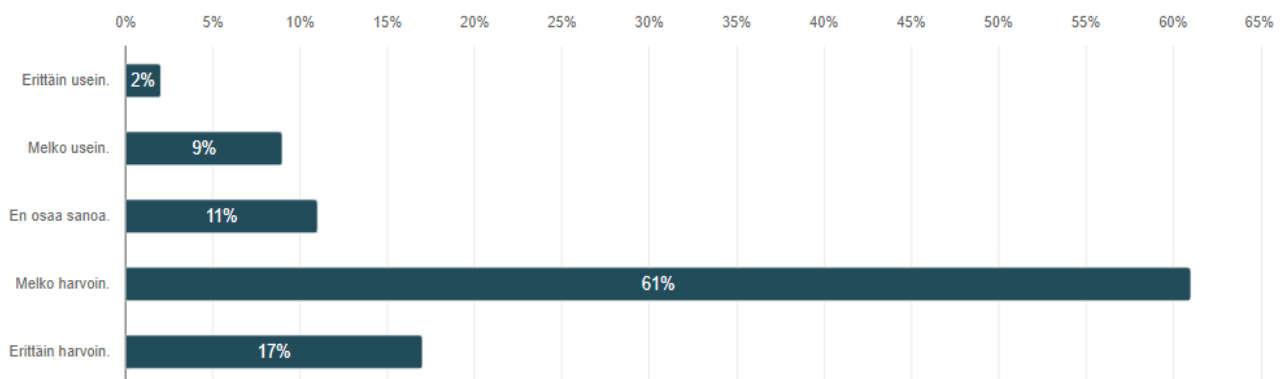
Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>“Asiakas on kieltänyt keskustelemasta läheisen kanssa raha-asioista, toinen asiakas on pyytänyt edunvalvontaa, toinen ei ole halunnut kerrottavan että Kelan tuki nousi.”</p> <p>“Äiti ei suostu edunvalvojan hankkimiseen.”</p> <p>“Haluttomuutta tarttua asiakkaan asioiden hoitajaksi tai virallisen edunvalvonnan asettamisen kieltämistä.”</p> <p>“pienet eläkkeet, asiakkaille haasteellista saada toimeentulotukea KELA:n kautta saatikka</p>	<p>Haluttomuus asioiden muuttamiseen</p> <p>Raha-asioiden salailu</p> <p>Edunvalvojan kieltäminen</p> <p>Ymmärtämättömyys tukiasioista</p> <p>Teknologian pelko, syrjäytyminen</p>	<p>Ongelmia raha-asioiden hoitamisessa</p>

<p>sitten harkinnan varainen toimeentulotuki, kaikki eivät käytä internettiä, "kynnys" nousee liian suureksi - pelkona on myös ilmennyt, kun saa esim. asumistukea niin ei uskalleta hakea esim sairaskuluihin avustusta, ettei viedä asumistukeakin pois”</p>		
<p>“Omainen kieltänyt edunvalvonnan, vaikka asiakas sitä itse haluaisi.”</p>		

6.4 Taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyys työntekijän silmin

Miten usein olet törmännyt työssäsi tilanteisiin, joissa olet epäillyt ikääntyneen taloudellista kaltoinkohtelua?

Vastaajien määrä: 101

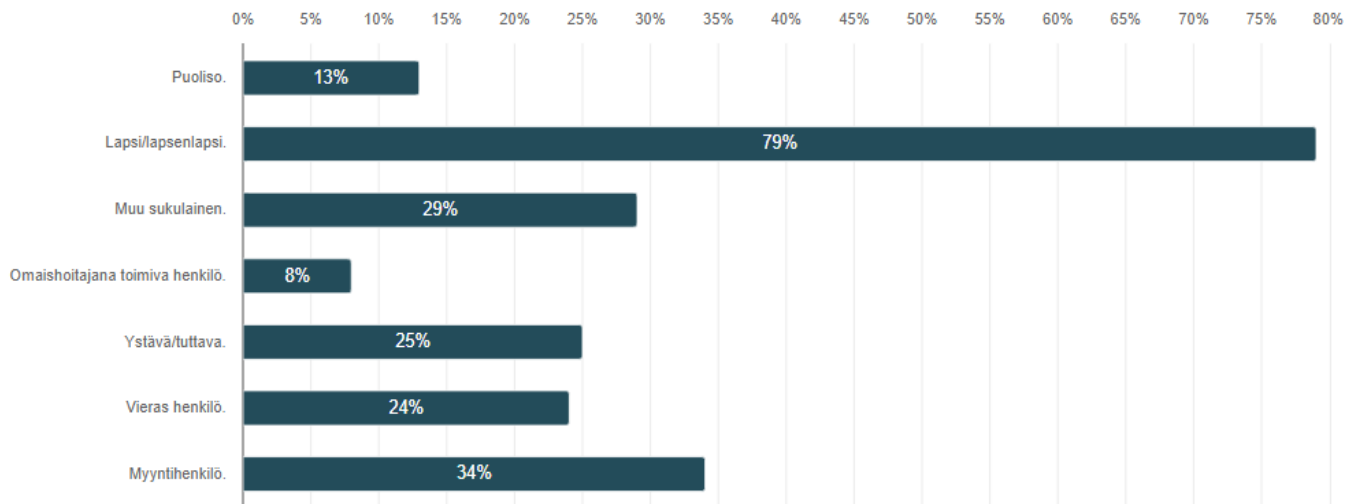
Kuvio 7. Taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyys työntekijän silmin.

Tutkimuksen kysymykseen (kuvio 7) miten usein työntekijä on törmännyt taloudelliseen kaltoinkohteluun, selvästi yli puolet (61 %) kertovat melko harvoin siihen törmänneen tai myös erittäin harvoin sitä nähneen (17 %). Vastaajista kaltoinkohtelun tilanteisiin on törmännyt melko usein (9 %) ja erittäin usein (2 %)

Suurin osa vastaajista törmää taloudelliseen kaltoinkohteluun suhteellisen harvoin, mikä on hyvä asia. 11 % vastaajista, jotka valitsivat ”en tiedä”. Tämä osuus voi viitata epävarmuuteen tai tietoisuuden puutteeseen siitä, mikä on taloudellista kaltoinkohtelua.

Mikäli olet epäillyt taloudellista kaltoinkohtelua, kuka on ollut epäilyksen alainen? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

Vastaajien määrä: 89, valittujen vastausten lukumäärä: 188

Kuvio 8. Mikäli olet epäillyt taloudellista kaltoinkohtelua, kuka on ollut epäilyksen alainen?

Kysymyksen tulokset (kuvi 8) antoivat työntekijöiden näkemyksiä henkilöistä, jotka mahdollisesti voivat käyttää ikääntynyttä taloudellisesti hyväksi. Ylivoimainen enemmistö vastaajista vastasi, että lapsi tai lapsenlapsi on hyvin usein (79 %) epäilyksen alainen taloudellisen kaltoinkohtelun tilanteissa. Teoriamme tukee vastausta, jonka mukaan yleensä kaltoinkohtelijana on ikääntyneen lähipiiristä oleva henkilö.

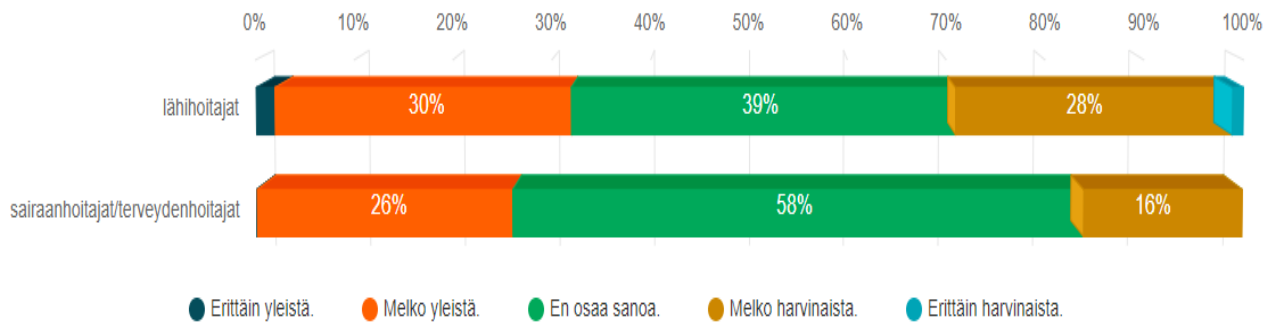
Vastaajat ovat nostaneet esille myös myyntihenkilön (34 %) ja muun sukulaisen (29 %), jotka ovat olleet epäilyksen alaisena taloudellisessa kaltoinkohtelussa. Tämä viittaa siihen, että mahdollisia petoksia ja huijauksia voi tapahtua ikääntyneille usein.

Tästä kysymyksestä käy ilmi, että vastaajien määrä on 89 henkilöä muihin tutkimuksen kysymyksiin verrattuna. Pohdimme, miksi vastaajia oli vähemmän tähän kysymykseen. Ehkä vastaaja ei ole löytänyt monivalintakysymyksestä oikeaa vaihtoehtoa. Vastaaja on saattanut

kokea, että he eivät ole kohdanneet tilanteita, joissa kysymyksen vaihtoehdot vastaavat heidän kokemukseensa kaltoinkohtelijasta.

Kuinka yleistä taloudellinen kaltoinkohtelu kokemuksesi mukaan on iäkkäiden keskuudessa?

Vastaajien määrä: 101

Kuvio 9. Kuinka yleistä taloudellinen kaltoinkohtelu kokemuksesi mukaan on iäkkäiden keskuudessa?

Kysyimme vastaajilta (kuvio 9), kuinka yleistä heidän mukaansa on taloudellinen kaltoinkohtelu ikääntyneiden keskuudessa. Vertasimme tuloksia kahden vastaaja ryhmän välillä sairaanhoitaja/terveydenhoitaja ja lähihoitajat.

Suurin osa sairaanhoitajista (58 %) oli epävarmoja taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyydestä ikääntyneiden keskuudessa. Sairaanhoitajista 26 % uskoo kaltoinkohtelun olevan melko yleistä, mikä viittaa siihen, että noin neljäsosa vastaajista näkee sen yleisenä ongelmana. Sairaanhoitajista 16 % pitää taloudellista kaltoinkohtelua melko harvinaisena. Tämä viittaa vähemmistön mielipiteeseen, jonka mukaan se ei ole iso huolenaihe.

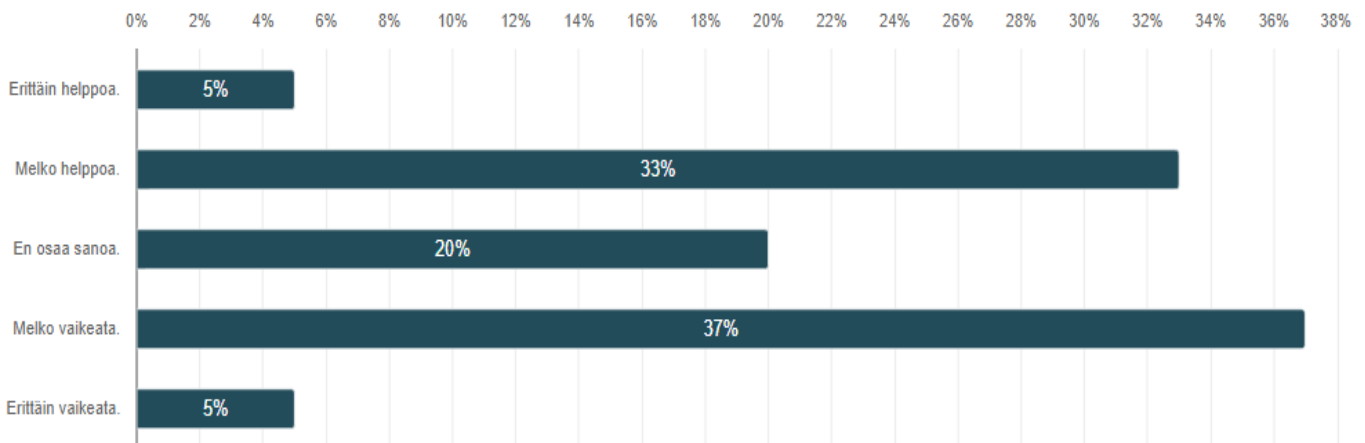
Suuri osa lähihoitajista (39 %) ilmaisi myös epävarmuutta taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyydestä. Lähihoitajista 30 % kuitenkin vastaavat oman kokemuksen mukaan, että taloudellinen kaltoinkohtelu on melko yleistä. Lähihoitajista 28 % uskoo sen olevan melko harvinaista, mikä voi kertoa siitä, että se ei ole iso huolenaihe tai, että se on harvinaista.

Molemmat vastaaja ryhmät osoittavat suurta epävarmuutta taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyydestä. Iso prosentti osuus vastaajista sanoo ”en osaa sanoa”. Näiden kahden vastaaja ryhmän välillä on eroa myös siinä, kuinka yleistä kaltoinkohtelua on. Lähihoitajat pitävät sitä enemmän melko yleisenä. Tätä voidaan ehkäpä selittää sillä, että lähihoitajien kentyö kotihoidossa on laajempaa kuin sairaanhoitaja/terveydenhoitajien ja lähihoitajat tekevät enemmän kotikäyntejä eri paikkoihin kuin sairaanhoitajat.

6.5 Kaltoinkohtelun puheeksi ottaminen

Miten helppoa sinun on keskustella mahdollisesta taloudellisesta kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa?

Vastaajien määrä: 101

Kuvio 10. Miten helppoa sinun on keskustella mahdollisesta taloudellisesta kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa?

Kysymykseen (kuvio 10) kaltoinkohtelun puheeksi ottamisen helppoudesta vastaajia oli 101. Heistä suurin osa (37 %) kokee, että keskustelu taloudellisesta kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa on melko vaikeaa. Erittäin vaikeaksi kokee vastaajista pieni osuus (5 %).

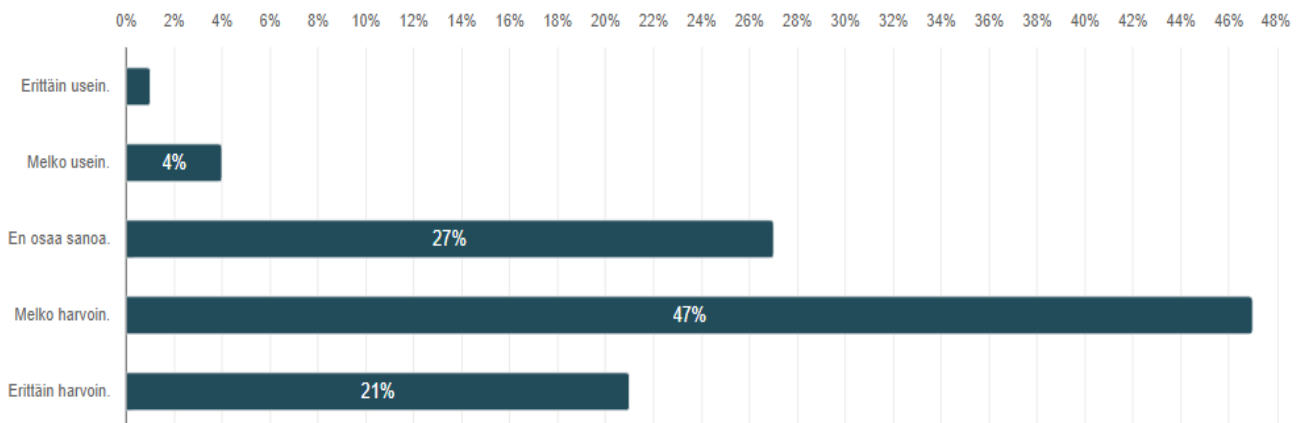
Tämä viittaa siihen, että iso osa vastaajista pitää vaikeana keskustella kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa. Tämä voi johtua esimerkiksi aiheen arkaluontoisuudesta tai vaikeuksista käsitellä tällaisia kysymyksiä.

Vastaajista kolmasosa (33 %) on sitä mieltä, että keskustelu on melko helppoa ja pieni määrä (5 %) koki erittäin helpoksi keskustelun iäkkään kanssa. Tämä tulos voi viitata siihen, että suurin osa vastaajista kokee olonsa mukavaksi keskustellessaan ikääntyneen kanssa arkaluontoisesta asiasta. Vastaajista yksi viidesosa (20 %) toteaa, ettei osaa sanoa kuinka helppoa olisi keskustella taloudellisesta kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa. Tähän tulokseen voi vaikuttaa se, ettei työntekijällä ole luottamusta itseensä havaita taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä.

Tuloksista voi päätellä, että on tärkeää tarjota tukea ja koulutusta henkilöille, joiden on vaikeaa käsitellä taloudellista kaltoinkohtelua. Kysymyksen tulos osoittaa, että vastaajien keskuudessa on erilaisia mukavuusalueita, kun he keskustelevat mahdollisesta kaltoinkohtelusta ikääntyneen kanssa.

Miten usein ikääntynyt yleensä myöntää taloudellisen kaltoinkohtelun sitä häneltä kysyttäessä?

Vastaajien määrä: 101

Kuvio 11. Miten usein ikääntynyt yleensä myöntää taloudellisen kaltoinkohtelun sitä häneltä kysyttäessä?

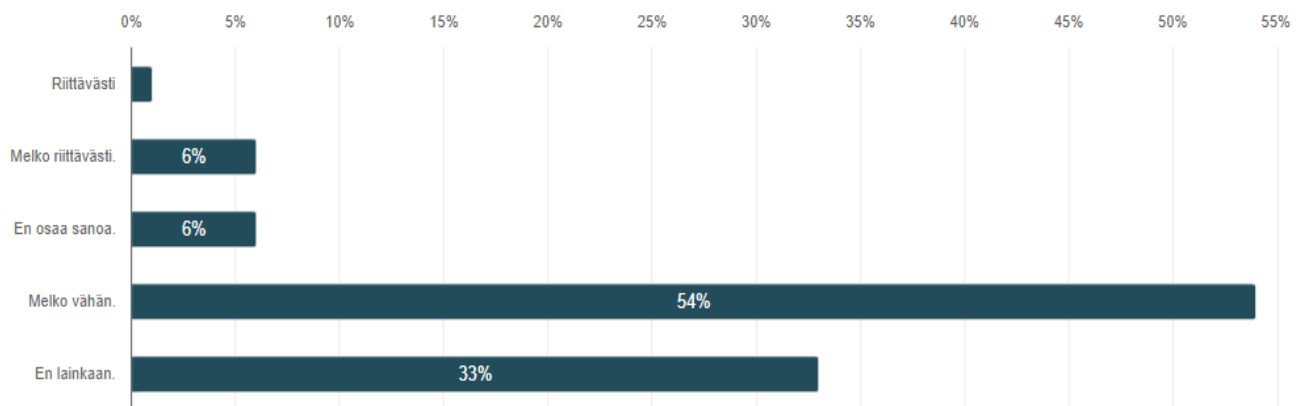
Kuviossa 11 oli yhteensä 101 vastaajaa, jotka vastasivat kysymykseen siitä, kuinka usein ikääntyneet myöntävät taloudellisen kaltoinkohtelun. Vastaajista suurin osa (47 %) kertoo, että ikääntynyt melko harvoin myöntää kaltoinkohtelun. Kuvioista voidaan todeta, että noin yksi neljäsosa (27 %) ei osaa sanoa, myöntääkö ikääntynyt kaltoinkohtelua. Vastaajista yksi viidesosa (21 %) toteaa, että ikääntynyt erittäin harvoin myöntää kaltoinkohtelua

tapahtuvan. Pieni määrä vastaajista (5 %) kokee, että ikääntynyt myöntää sen melko usein tai erittäin usein.

Suuri prosenttiosuus vastaajista, jotka valitsivat ”melko harvoin ja ”erittäin harvoin” voi viitata siihen, että ikääntyneet eivät todennäköisesti myönnä avoimesti kokeneensa taloudellista kaltoinkohtelua. Tämän tutkimuskysymyksen vastaukset tukevat Heusalan (2017, s. 16) teoriaa siitä, että useimmiten kaltoinkohdeltu ei uskalla puhua asiasta ja hän saattaa tuntea häpeää ja epätoivoa tilanteestaan.

6.6 Työyhteisön menettelytavat kohdattaessa ikääntyneiden taloudellista kaltoinkohtelua

Oletko mielestäsi saanut riittävästi ohjausta taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?
Vastaajien määrä: 101

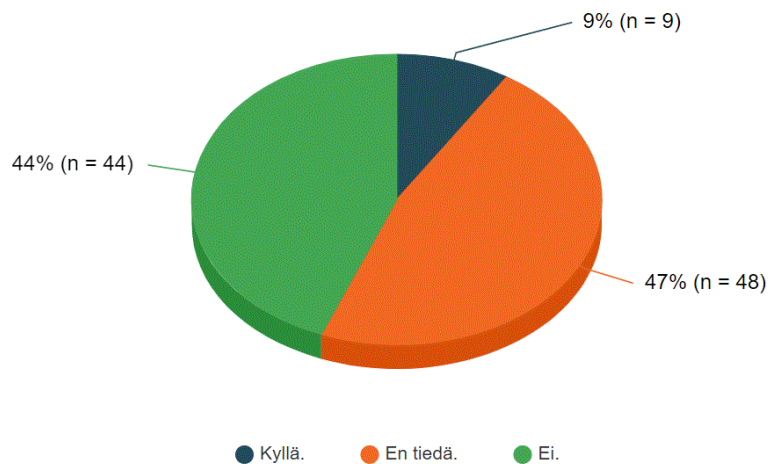
Kuvio 12. Oletko mielestäsi saanut riittävästi ohjausta taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?

Kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen vastasi 101 henkilöä (kuvio 12). Vastaajista suurin osa (54 %) kertoo, että on saanut melko vähän tai ei lainkaan (33 %) ohjausta kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Vastaajista pieni osuus (6 %) kertoo, että ei osaa sanoa onko saanut riittävästi ohjausta. Tämä voi viitata siihen, että tarvitaan selkeää ohjausta kaltoinkohtelun tunnistamiseen. Melko riittävästi (6 %) tai riittävästi (1 %) ohjausta kokee saaneensa melko pieni osa vastaajista. Pienimmät prosenttiosuudet

voivat viitata siihen, että nykyinen ohjaus kaltoinkohtelun tunnistamiseen ei ehkä vastaa enemmistön tarpeita.

Kysymyksen vastaukset osoittavat, että iso enemmistö vastaajista kokee, että he eivät ole saaneet riittävästi ohjausta taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Pertun (2017, s.11) mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kaltoinkohtelun tunnistamisen taitoja hankaloittaa yhtenäisen ohjeistuksen ja koulutuksen puute. THL:n mukaan (2021, s. 5) informaatiota ikääntyneiden kaltoinkohtelusta, sen tunnistamisesta ja torjumisesta täytyisi levittää käytännön tason toimijoille (esimerkiksi juuri lähihoitajille ja sairaanhoitajille), koska usein he ovat avainasemassa sen havaitsemisessa.

Onko työpaikallasi erityisiä toiminta- tai menettelytapoja, joilla pyritään estämään ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu?
Vastaajien määrä: 101

Kuvio 13. Onko työpaikallasi erityisiä toiminta- tai menettelytapoja, joilla pyritään estämään ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu?

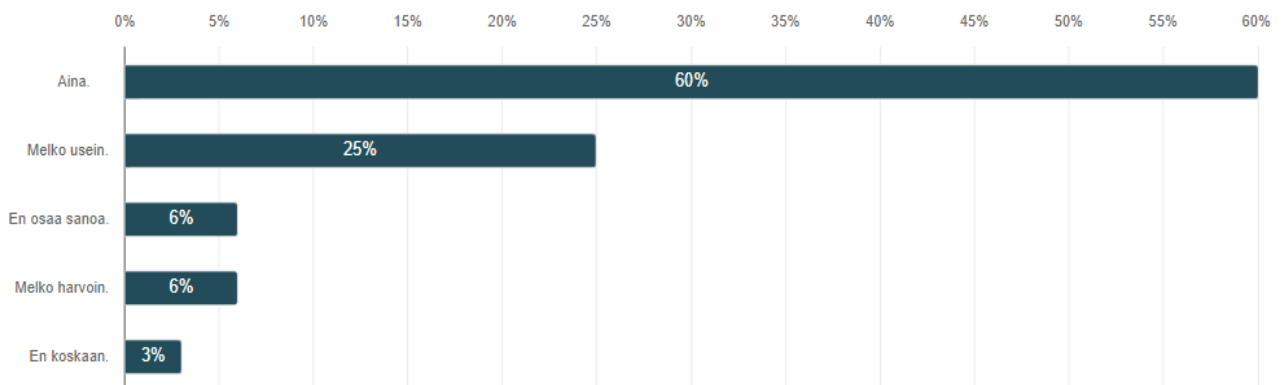
Kuvion 13 mukaan enemmistö vastaajista (47 %) ei ole tietoinen siitä, onko heidän työpaikallaan erityisiä toiminta- tai menettelytapoja, joilla pyritään ehkäisemään taloudellista kaltoinkohtelua. Vastaajista hieman alle puolet (44 %) toteavat, ettei työpaikalla ole erityisiä

toimintatapoja estää kaltoinkohtelu. Vastaajista hyvin pienillä (9 %) osuudella on työpaikalla toimintatapoja, joilla pyritään estämään taloudellinen kaltoinkohtelu.

Kuvion 13 mukaan suurin osa vastaajista (47 %) vastasi ”En tiedä”, kun heiltä kysyttiin työpaikan erityisiä toiminta- tai menettelytapoja kaltoinkohtelun estämiseksi. Tämä voi viitata siihen, että työntekijöiden keskuudessa on epävarmuutta ja tietämättömyyttä työpaikalla olevista erityisistä menettelytavoista ikääntyneiden kaltoinkohtelun estämiseksi. Vastaajista 44 % vastasi kysymykseen ”Ei”. Tämä viittaa siihen, että myös iso osa vastaajista eivät ole tietoisia mitä toimintatapoja työpaikallaan on kaltoinkohtelun estämiseksi. Vastaajista 9 % vastasi ”Kyllä”. Tämä viittaa siihen, että vain pieni osuus vastaajista on tietoisia erityisistä toimintatavoista kaltoinkohtelun ratkaisemiseksi.

Kyselyn tulos kertoo, että työpaikoilla on hyvä parantaa viestintää ja tietoisuutta erityisten toimintatapojen tai menettelytapojen olemassaolosta ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun estämiseksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2021, s. 5) toteaa, että maakuntia ja yhteistoiminta-alueita tulisi informoida enemmän ikääntyneiden kaltoinkohtelusta ja sen katkaisemisesta.

Otatko epäilemäsi taloudellisen kaltoinkohtelun puheeksi työyhteisössäsi?
Vastaajien määrä: 100

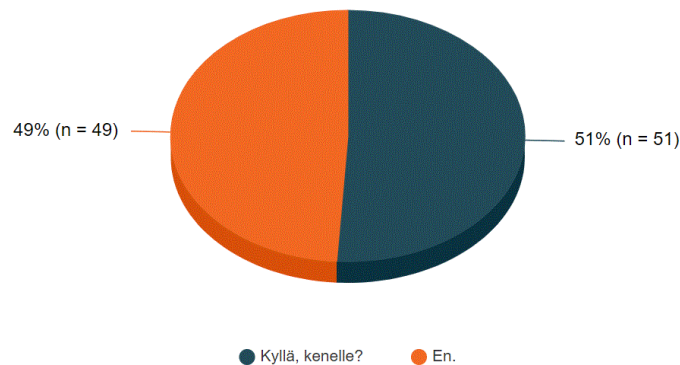

Kuvio 14. Otatko epäilemäsi taloudellisen kaltoinkohtelun puheeksi työyhteisössäsi?

Kuviossa 14 kysyttiin taloudellisen kaltoinkohtelun puheeksi ottamista työyhteisössä. Selvästi yli puolet vastaajista (60 %) ottaa aina puheeksi kaltoinkohtelun. Noin neljännes (25 %) vastaajista kertoi keskustelelevansa epäilyistään työssään melko usein.

Selvästi myös pieni määrä vastaajista (6 %) ottaa melko harvoin puheeksi tai ei osaa sanoa ottaako epäilyksen puheeksi. Pieni vastaaja määrä (3 %) ei ota koskaan puheeksi epäilyään mahdollisesta kaltoinkohtelusta. Vastaajat, jotka ottavat harvoin puheeksi tai ei koskaan saattavat kokea erilaisia esteitä puuttua siihen. Voi olla, ettei työntekijä luota omaan arvioon taloudellisen kaltoinkohtelun todellisuudesta eli työntekijät eivät välttämättä tunnista taloudellista kaltoinkohtelua. Kuten Perttu (2017, s. 16) edellä on todennut, ikääntyneellä voi olla erilaisia esteitä kertoa asiasta ja perheen ulkopuolisten, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten vaikeuksia tunnistaa taloudellinen kaltoinkohtelu.

Tiedätkö kenelle ilmoitat taloudellisesta kaltoinkohtelusta?
Vastaajien määrä: 100

Kuvio 15. Tiedätkö, kenelle ilmoitat taloudellisesta kaltoinkohtelusta?

Kuviossa 15 kysymyksen tulokset osoittavat, että vastaukset jakautuvat lähes tasan sen suhteen, tietävätkö vastaajat kenelle heidän tulisi ilmoittaa taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Vastaajien määrä kysymykseen oli 100 ja vastaukset jakautuvat selvästi puoliksi. Vastaajista 51 % tietävät kenelle ilmoittavat kaltoinkohtelusta, mutta melkein puolet vastaajista (49

%) ei tiedä kenelle ilmoittavat. Tiedätkö kenelle -vastausvaihtoehdon vastaajat vastasivat seuraavasti:

“Esihenkilö/työkaverit”

“Omaiselle/esimiehelle”

“Palveluvastaava”

”Omalle tiimille”

“Sosiaalityöntekijälle”

”Tiimin sairaanhoitajalle”

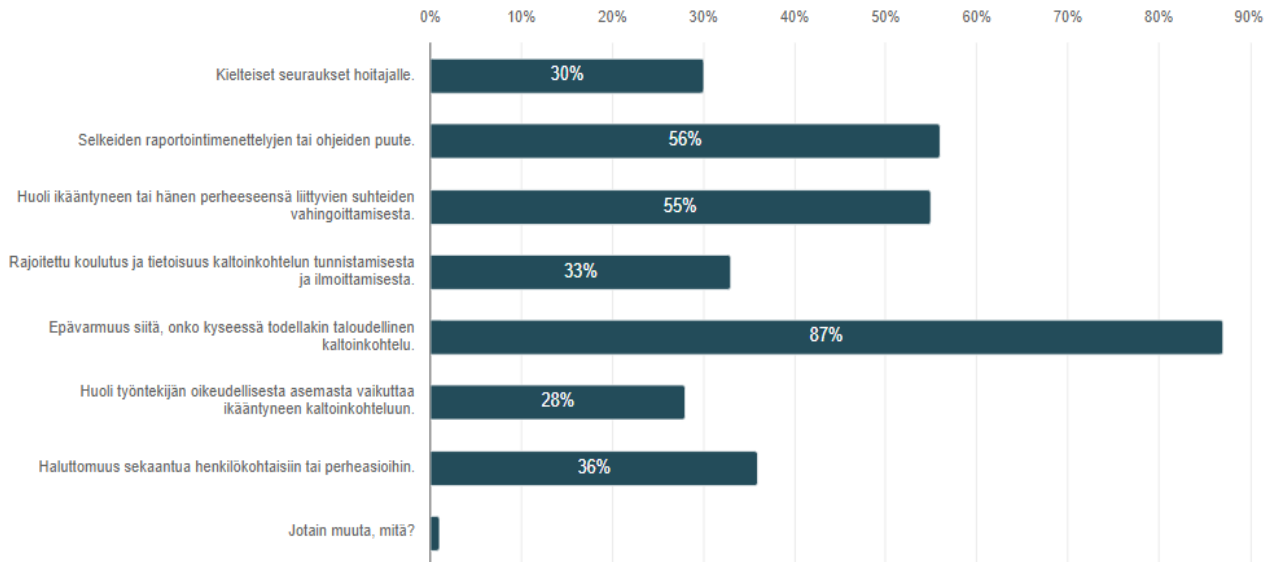
Eniten vastauksissa tuli esille ilmoittaminen omalle esihenkilölle tai tiimin sairaanhoitajalle. Myös vastaajat toivat esille sosiaalityöntekijän ja edunvalvojan.

Melkein tasainen vastausten jakautuminen viittaa siihen, että kyselyyn osallistuneiden työntekijöiden tietoisuus ilmoituskäytännöistä on vaihteleva. Kysymyksen tulos korostaa tarvetta lisätä tietoa ja koulutusta taloudellisen kaltoinkohtelun ilmoituskäytännöistä.

6.7 Esteet puuttua kaltoinkohteluun

Mitkä mielestäsi voivat olla esteitä puuttua ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun työssäsi? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

Vastaajien määrä: 100, valittujen vastausten lukumäärä: 326

Kuvio 16. Mitkä mielestäsi voivat olla esteitä puuttua ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun työssäsi?

Kuvion 16 mukaan sata vastaajaa vastasi kysymykseen, joka käsitteli puuttumisen esteitä. Monivalintakysymykseen vastaajat saivat valita useampia vaihtoehtoja. Valittujen vastausten lukumäärä oli 326.

Enemmistö kysymykseen vastanneista oli epävarma siitä, onko kyseessä todellakin taloudellinen kaltoinkohtelu (87 %). Tämä suuri prosenttiosuus osoittaa, että on tärkeää tarjota koulutusta ja resursseja, jotta työntekijät voivat tunnistaa taloudellisen kaltoinkohtelun merkit ja erottaa sen muusta normaalista rahan käytöstä arjessa.

Esteinä puuttua taloudelliseen kaltoinkohteluun koettiin myös selkeiden raportointimenettelyjen tai ohjeiden puute (56 %). Tämä voi viitata siihen, että työpaikalla saattaa olla tarvetta luoda selkeät ohjeet taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamiseksi.

Huoli ikääntyneen tai hänen perheeseensä liittyvien suhteiden vahingoittaminen (55 %). Tämä viittaa siihen, että työyhteisöön tarvitaan ohjeita, kuinka suhtautua näihin tilanteisiin, jotta luottamus säilyy molemmiin puolin samalla kun puututaan mahdolliseen kaltoinkohteluun. Myös ilmeni haluttomuutta sekaantua henkilökohtaisiin tai perheasioihin (36 %). Tässä vastauksessa korostuu, kuinka lähestyä aihetta kunnioittaen samalla ihmisen yksityisyyttä.

Rajoitettu koulutus ja tietoisuus kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja ilmoittamisesta (33 %) ja kielteiset seuraukset hoitajalle (30 %). Pienimmäksi esteeksi koettiin vastaajien toimesta huoli työntekijän oikeudellisesta asemasta vaikuttaa ikääntyneen kaltoinkohteluun (28 %). Jotain muuta (1 %) vastauksen kohdalle yksi vastaaja nosti esille:

”Saa omaisilta negatiivisen palautteen esihenkilön kautta”

6.8 Työntekijöiden vapaa sana aiheesta

Yhdessä avoimessa kysymyksessä kysyttiin vapaamuotoisia kommentteja opinnäytetyön aiheestamme. Kotihoidon työntekijöiltä vapaata kommenttia opinnäytetyön aiheeseemme liittyen. 13 vastaajaa 101 vastaajasta vastasi avoimeen kysymykseemme. Vastauksista tulee esiin aiheen tärkeys, puheeksi ottamisen merkitys. Työntekijät toivovat myös enemmän tietoa, taitoa ja koulutusta puuttua ja tunnistaa taloudellinen kaltoinkohtelu.

”Tärkeä aihe, joka kaipaisi selkeämpiä suuntaviivoja toiminnan esille tuomiseen, puheeksi ottamiseen sekä haastetilanteiden ja asiakaslähtöisempään ratkomi- seen.”

”Kaltoinkohtelua esiintyy, mutta keinot siihen puuttumiseen on hoitajana rajalliset. Tavallaan kunnioittaa asiakkaan ja omaisten yhteyttä toisiinsa. Asiakkaiden pitäisi uskaltaa tuoda esille kaltoinkohtelua, kun itse vielä kykenevät puuttumaan tilanteisiin. Kaltoinkohtelu on hyvin ikävää ja voi masentaa asiakkaan ja tuoda ikäihmiselle murhetta ja toivottomuuden tunnetta omaan elämään. Kaltoinkohtelu on todennäköisesti lisääntymään päin, ihmisillä taloudellista huolta, kun eläkkeet pienet, elinkustannukset ovat nousseet ja kaikista huono osaisimmat joutuvat hyvin ahtaalle omassa elämässä. En voi hoitajana hyväksyä kaltoinkohtelua. Ikäihmisille kuuluu kunnioittava, ainutlaatuinen ja arvokas elämä.”

”Tämä on tärkeä ja vähän käsitelty aihe. Hyvä, kun otitte käsittelyyn.”

”Taloudellisen tilanteeseen ja raha-asioihin on hankala puuttua, koska selkeää ohjeistusta/toimintakaavaa ei ole. Ehdottomasti olisi tärkeää saada tästä lisäkoulutusta. Todella tärkeä aihe!”

”Asiakas ei välttämättä edes tiedosta, että häntä käytetään hyväksi omaisten tai ulkopuolisten taholta taloudellisissa asioissa vaan hän on tottunut /alistunut antamaan rahaa, pankkikorttiaan tai asuntoaan omaisten käyttöön. Tähän asiaan saattaa liittyä myös häpeää. Ei haluta antaa vaikutelmaa siitä, että ei hallita omia asioita tai että omassa perheessä käytetään heikompaa taloudellisesti hyväksi. Työntekijänä vaikea puuttua asioihin: teemmekö rikosilmoituksen, mitkä seuraamukset siitä ovat asiakkaan hyvinvoinnille. Miten ottaa asia puheeksi omaisten kanssa. Jos kyseessä on vieraan henkilön tekemä taloudellinen kaltoinkohtelua, siihen on helpompi tarttua. Selkeät toimintaohjeet erilaisten tilanteiden varalle olisi hieno asia tai edes opastus siitä, miten ottaa tällainen puheeksi.”

”Lähiomaiset, jotka hoitavat raha-asioita, eivät tule läheiseksi arkityössä. Puheeksi ottaminen jää, jos hoidettava lupaa itse viedä esim. vaateasiaa eteenpäin. Onko aikaansaamattomuutta vai perintörahojen säästeliäisyyttä, se on aina arvoitus, kun ei tunne ihmisiä.”

”Hyvä aihe ja kaivattaisiin tietoa, kuinka tunnistaa ja ottaa puheeksi taloudellista kaltoinkohtelua ja myös, kuinka toimia, jos tällaista epäillään.”

”Haastava aihe. Asiasta pitäisi kyllä saada varmasti enempi saada ohjeistusta ja tietoa, kuinka puuttua.”

”Jos asiakas ei halua, että sekaannutaan, niin se on vaikein tilanne kotonakin, vaikka näkee asiakkaan kärsivän tilanteesta, mutta ei sano mitään tai sanoo ettei saa sekaantua.”

”Tärkeä aihe, toki pitää muistaa, että raha saattaa liikkua esim. mummon ja aikuisen lapsen välillä aivan asianmukaisesti. Eli kaikki rahaliikenne ei ole taloudellista kaltoinkohtelua.”

”On huomattu, että lapsi tai vanhuksen ystävät tulevat kylään, kun on tuotu ruokakassi, ja syödään sen ostamia ruokia. On myös viety asuntoon lukittava jääkaappi.”

“Aiemmin mainitsemani tapaus johti edunvalvojan hankkimiseen asiakkaalle ja siten tilanne korjaantui. Toki läheisen vierailut loppuivat siihen kokonaan ja asiakas oli yksinäinen.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Yhteenvetoa työstämme

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata ikääntyneiden taloudellista kaltoinkohtelua kotihoidon työntekijöiden kuvaamana. Työmme oli määrällinen tutkimus, mutta se sisälsi myös laadullisia elementtejä, jotta saisimme laajempaa kuvaa ikääntyneiden taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Koimme tämän laadullisen tutkimusotteen myös tarpeelliseksi, jotta saisimme konkreettisia esimerkkejä esille, miten vastaajat ovat havainnoineet epäilyttäviä kaltoinkohtelun merkkejä.

Tutkimuskysymyksinämme olivat: “Millaiset ovat ikääntyneen taloudellisen kaltoinkohtelun merkit? Mikä on taloudellisen kaltoinkohtelun yleisyys kotihoidon hoitajan näkökulmasta ja kuinka helppoa työntekijöiden on ottaa puheeksi taloudellinen kaltoinkohtelu iäkkään kanssa?” Strukturoitujen kysymysten avulla kartoitettiin ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun tilannetta nykyhetkessä. Huomion kiinnittäminen näihin vastaajien vastauksiin saadaan esille, miten kaltoinkohtelu näkyy kotihoidon työntekijän silmiin.

Tutkimuksessa saatiin selville taloudellisen kaltoinkohtelun merkkejä. Useat työntekijät tunsivat mm. sen, että ikääntyneellä ei ole varaa ostaa vaatteita tai ruokaa. Ikääntyneeltä oli hävinnyt rahaa tililtä tai omaiset olivat käyttäneet ikääntyneen varoja omiin tarpeisiinsa. Avointen kysymysten osalta laskujen maksamattomuus nousi esille ja se, että vaikka ikääntyneellä olisi hyvät eläketulot, silti rahaa perustarpeisiin ei ole. Myös omaisten välinpitämättömyys tai osin ymmärtämättömyys iäkkäiden perustarpeista nousi toistuvasti näkyviin vastaajien vastauksissa.

Taloudellisen kaltoinkohtelun kuvaamista tarkastelemaan kysymykseen saatiin 54 vastausta, joista teemoittelun pääluokkia syntyi neljä. Pääluokkia olivat: hyväksikäytön merkit, omainen hyväksikäyttäjänä, huijaukset ja pakkomyynti ja ongelmat raha-asioiden hoitamisessa. Alaluokkia olivat muun muassa: Käteisen rahan ja tavaran häviäminen, tiliotteista huomautetut rahansiirrot, suuret nostot pankkitililtä, tavaran häviäminen, varojen hyväksikäyttö

omiin tarpeisiin, painostus, manipulointi, välinpitämättömyys ikääntyneen toiveisiin, välinpitämättömyys tai ymmärtämättömyys, perustarpeiden puute, itsemääräämisoikeuden rajoittaminen, pakkomyynti, iäkkään ymmärtämättömyys rahasta, edunvalvojan kieltäminen, haluttomuus asioiden muuttamiseen.

Vastaajista useimmat olivat melko harvoin törmänneet ikääntyneiden taloudelliseen kaltoinkohteluun. Suurin osa vastaajista kertoi tunnistavansa kaltoinkohtelun, mutta vastaajat olivat epävarmoja siitä, kuinka yleistä se todellisuudessa on. Tuloksista käy myös ilmi, että kouluttaminen ja tietoisuuden lisääminen taloudellisesta kaltoinkohtelun tunnistamisesta on tärkeää. Monissa vastauksissa oli suurtakin hajontaa vastaajien kesken, mikä osoittaa sen, että vain osa työntekijöistä tietää, kuinka menetellä kohdatessaan ikääntyneen kaltoinkohtelua.

7.2 Pohdinta

Luoma ym. (2018) kertovat, että ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu on Suomessa edelleen hyvin vähän tutkittu asia, sillä useissa tutkimuksissa ikääntyneet rajataan pois. Taloudellinen kaltoinkohtelu on aiheena tärkeä ja me halusimme nostaa enemmän näkyville juuri ikääntyneiden kaltoinkohtelun, koska useasti ikääntynyt on haavoittuvassa asemassa muuhun väestöön verrattuna. Yksi taloudellisen kaltoinkohtelun huolestuttavammista puolia on sen piilotettu luonne. Monet tapaukset voivat jäädä havaitsematta tai ilmoittamatta eri tekijöiden vuoksi kuten kognitiivisen heikkenemisen tai pelon vuoksi. On vaikea arvioida tarkasti ongelman todellista laajuutta. Kaikki rahaliikenne esimerkiksi omaisten ja ikääntyneen välillä ei aiheuta syytä huoleen, mutta hoitajan on tärkeää osata tunnistaa milloin kyseessä voisi olla taloudellinen kaltoinkohtelu.

Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, että taloudellista kaltoinkohtelua on tutkittu hyvin vähän. Fyysistä ja psyykkistä hyväksikäyttöä on tutkittu, mutta ei niin isossa määrin ikääntyneiden parissa. Nykypäivänä myös erilaiset verkkorikolliset ottavat kohteeksi ikääntyneet ja yhteiskuntamme nopea digitalisoituminen tuo myös haasteita ikääntyneille. Ymmärtävätkö esimerkiksi muistisaira, jotka käyttävät älypuhelimia, mille kaikelle he antavat

hyväksyntänsä? Myös Covid-19-pandemia on lisännyt ikääntyvän väestön haavoittuvuutta lisäämällä sosiaalista eristytymistä ja riippuvuutta etäpalveluista. Yhteiskunnassamme on tärkeää tunnistaa ikääntyneiden kaltoinkohtelu monissa eri muodoissaan ja olla ennakoivia toimia torjua ikääntyneiden hyväksikäyttöä.

Pohdimme usein työssämme ikääntyneiden hyväksikäyttöä ja kaltoinkohtelua monelta eri kannalta. Meidän omat pohdintamme aiheesta ovat muistutuksena empatian, myötätunnon ja valppauden tärkeydestä, kun turvaamme ikääntyneiden hyvinvointia. On tärkeää pysyä mukana ajan hermolla, jotta kaikki, jotka epäilevät taloudellista kaltoinkohtelua, voivat osallistua sitä ehkäistä ja siihen puuttua.

Tutkimuksessamme nousi esille kaltoinkohtelun tunnistamisen tärkeys ja se, että onko siihen saanut riittävästi ohjausta. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset tarvitsevat yhtenäisen toimintatavan, miten puuttua kaltoinkohteluun. Mietimme, että jokaisessa työyhteisössä olisi hyvä olla yhtenäinen toiminta- ja menettelytapa kaltoinkohtelua epäillessä. Näin kaikki työyhteisön jäsenet osaavat puuttua tilanteisiin riittävän aikaisin. Yhtenäinen toimintatapa voisi helpottaa kaltoinkohtelun puheeksi ottamista, kun työntekijöillä on tieto, miten asioihin voi vaikuttaa.

Tutkimuksen aihe oli kiinnostanut vastaajia, (kyselyn linkin avattiin 387 kertaa) mutta vain 101 henkilöä vastasi lopulta kyselyymme. Epäilemme, että vastaajat eivät ehtineet vastata kyselyyn, kun kotihoidossa ei välttämättä jää työpäivän päätteeksi aikaa lukea sähköpostia, jonne kyselyn jaoimme. Toisaalta kysely lähti kaikkiaan 280 henkilölle, joten sama ihminen on todennäköisesti avannut linkin useampaan kertaan, ja vääristää todellista vastausprosenttia.

Koimme tärkeäksi myös kysyä työntekijöiltä vapaata sanaa aiheeseen. Monet vastaajat toivat esille aiheen tärkeyden ja, että se vaatii enemmän taitoja ja koulutusta tunnistaa taloudellinen kaltoinkohtelu. Vastaajat toivat esiin sen, että he kaipaavat enemmän suuntaviivoja asian esille tuomiseen, puheeksi ottamiseen ja haastetilanteiden laadukkaampaan ja asiakaslähtöisempään ratkaisemiseen.

7.3 Jatkotutkimukset

Toimivan ja tehokkaan kaltoinkohtelun tunnistamisen kannalta on hyvä tutkia myös, miten taloudellinen kaltoinkohtelu ilmenee tehostetussa palveluasumisessa tai isommissa kaupungeissa, joissa voitaisiin saada laajempaa tietoa tärkeästä aiheesta. Hyvinvointialueet voisivat tehdä laajempia tutkimuksia kaltoinkohtelusta alueillaan ja näin voisi kerätä tietoa siitä, miten ikääntyneiden kaltoinkohtelu näkyy eri puolella Suomea. Myös olisi tärkeää tutkia miten taloudellinen kaltoinkohtelu ilmenee eri kohderyhmissä, kuten ikääntyneiden vammaisten tai muiden riskiryhmien keskuudessa. Jatkotutkimuksissa voisi myös tarkastella mahdollisia sukupuoleen tai etniseen taustaan liittyviä eroja taloudellisessa kaltoinkohtelussa. Tutkimusta voisi tehdä myös vertailemalla eri maiden käytäntöjä ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun torjumisessa, mikä voisi tarjota arvokasta vertailutietoa ja mahdollisuuden oppia parhaita käytäntöjä.

On tärkeää nostaa enemmän esille ikääntyneiden kaltoinkohtelua, jotta sen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen on helpompaa. Ikääntyneiden määrä yhteiskunnassamme nousee tulevaisuudessa ja olisi tärkeää tutkia ikääntyneiden kaltoinkohtelua laajemmin. Jatkotutkimus aiheelle voisi olla myös laadullinen, joka keskittyisi ainoastaan ikääntyneen itse kuvailemaan taloudelliseen kaltoinkohteluun. Tästä voisi saada aikaan myös mielenkiintoisen tutkimusnäkökulman. On tärkeää havainnoida myös, mitä ikääntyneet itse tuovat esille ja miten saamme ikääntyneet keskustelemaan avoimemmin kaltoinkohtelusta ja sen eri muodoista.

7.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön tutkimus pyrittiin toteuttamaan eettisesti ja yksityisyyttä kunnioittavasti. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan (TENK, 2023) tutkimuksessa käytetään eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkijoiden tulee olla myös huolellisia, rehellisiä ja tarkkoja tutkimustyössään.

Tässä tutkimuksessa käytettiin tiedon hakuun elektronisia, luotettaviksi todettuja tietokantoja ja viitattiin niitä käytettäessä alkuperäisiin tutkimuslähteisiin. Lähdemerkinnät ja viittaukset tehtiin lähdemerkintäohjeistuksen edellyttämällä tavalla. Webropol-kyselyn osalta

tutkimusluvut haettiin asianmukaisesti tarvittavilta tahoilta, ja odotettiin myönteiset vastaukset ennen kyselyn eteenpäin lähettämistä. Kyselyyn laitettiin liitteeksi Seinäjoen Ammatti- korkeakoulun oma tietosuojaseloste. Kyselyyn osallistuminen oli vastaajilta vapaaehtoista, ja kysely suoritettiin anonymisti. Opinnäytetyön tekijät eivät missään vaiheessa käsitelleet kyselyyn vastaajien henkilötietoja, eikä heitä nimetty millään lailla. Kysely lähetettiin saatekirjeineen kahden eri paikkakunnan kotihoitojen esihenkilöille, jotka puolestaan ohjasivat kyselyn omille työntekijöilleen. Myöskään paikkakuntien nimiä ei tuotu opinnäytetyössä esille, vaan ne esiteltiin “suurempana ja pienempänä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella sijaitsevana kuntana”.

Tutkimukseemme halusimme ottaa myös laadullista näkökulmaa esille, vaikka kyseessä oli määrällinen tutkimus. Tutkimuksessamme vastaajien määrä jäi mielestämme vähäiseksi, vaikka vastaajia olikin yli sata. Kysely lähti yhteensä 280 kotihoidon työntekijälle, ja vastauksia tuli 101. Tällä tapaa laskettuna vastausprosentiksi muodostui 36,1 %. Vastaajista hieman alle puolet (47 kpl) oli pienemmän paikkakunnan kotihoidon työntekijöitä, ja vastaajista isompi puoli (53 kpl) oli isomman kaupungin kotihoidon työntekijöitä. Vastaajien määrä isommassa kaupungissa jäi oletettua pienemmäksi, ja sillä saattoi olla vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen.

Vilkan mukaan (2021, s. 152) tutkimuksen validiteetilla mitataan, onko tutkittu oikeita asioita eli niitä, mihin alun perin lähdettiin hakemaan vastauksia. Kyselyn kysymykset pyrittiin laati- maan siten, että ne vastaisivat tutkimusongelmaan ja- kysymyksiin. Avoimilla kysymyksillä pyrittiin syventämään ja tarkentamaan (moni)valintakysymysten antamia vastauksia.

Yhteen kysymykseen tuli vähemmän vastauksia kuin kaikkiin muihin. Kysymys kuului: “Mi- käli olet epäillyt taloudellista kaltoinkohtelua, kuka on ollut epäilyksen alainen?” Tähän kysy- mykseen tuli ainoastaan 89 vastausta, kun pääsääntöisesti muihin kysymyksiin tuli 101 vas- tausta. Syytä tähän pohdittiin, ja merkittäväksi seikaksi ajateltiin, että vastausvaihtoehdoista puuttuu vastausvaihtoehto “hoitaja”, joka olisi jälkikäteen ajateltuna saattanut lisätä vas- tausmäärää. Ehkä kysymykseen olisi voinut olla vielä myös muita vastausvaihtoehtoja, joita

me tekijät emme osanneet ottaa huomioon. Tämän kysymyksen osalta mietittiin tuloksen luotettavuutta.

Itse kyselyssä avointen kysymysten kohdalla alkuperäiset ilmaukset koottiin yhden kysymyksen kohdalla omaan taulukkoonsa, ja toisen avoimen kysymyksen osalta alkuperäiset ilmaukset merkittiin sitaatein ja sisentämällä, jotta ne varmasti tunnistettaisiin alkuperäisilmauksiksi. Opinnäytetyön valmistuttua kysely poistetaan Webropolista, ja muukin matkan varrella kerätty aineisto hävitetään asianmukaisesti.

LÄHTEET

- Eduskunnan oikeusasiamies. (i.a.). *Oikeusasiamies valvoo vanhuksien oikeuksia*. <https://www.oikeusasiamies.fi/vanhusten-oikeudet>
- Elomaa, S. (12.2.2024). Saavatko iäkkäät tarvitsemansa hoiva-asumisen palvelun? *Vanhustyön keskusliitto*. <https://vtkl.fi/saavatko-iaakkaat-tarvitsemansa-hoiva-asumisen-palvelun>
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue. (2022). *Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen kotihoidon myöntämisen perusteet ja kotona asumista tukevien tukipalveluiden myöntämistä ohjaavat toimintaperiaatteet*. <https://www.hyvaep.fi/uploads/2023/01/kotihoidon-myontamisen-perusteet-ja-toimintaohjeet.pdf>
- Forsman, A., & Nordmyr, J. (6.3.2020). *Ikääntyminen 2020-luvulla: Sosiaalinen osallisuus pohjana hyvälle ikääntymiselle*. Ajatushautomo Agenda. <https://agenda.fi/fi/julkaisu/ikaantyminen-2020-luvulla-sosiaalinen-osallisuus-pohjana-hyvalle-ikaantymiselle/>
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita.
- Heusala, A. (2/2017) Maistraatin keinot puuttua taloudelliseen hyväksikäyttöön. *Haaste* 17(2), 16-17. https://rikoksentorjunta.fi/haaste-2001-2020/-/document_library
- Ihmisoikeuskeskus. (i.a.). *Ikääntyneiden oikeudet*. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vanhusten-oikeudet/#widget-4egy7MTnFxNPEDYkxMMZ>
- Jäärni, K. (7.11.2023). Vanhuksille myydään tarpeettomia ja jopa vanhentuneita tuotteita – näin elektroniikkajätti aikoo estää huijaukset. *Yle*. <https://yle.fi/a/74-20058932>
- Kaittila, A., & Nyqvist, L. (2015). Taloudellinen väkivalta parisuhteessa – kirjallisuuskatsaus. *Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 22(3), 262–263. <https://journal.fi/janus/article/view/51214>
- Laki holhoustoimesta 1999/442. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 2012/980. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>
- Luoma, M.-L., Tiilikallio, P. & Helakallio, P. (2018). Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*. 134(18) 1797-802. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14508>
- Lääkärilehti (11.7.2021) *Ikääntyneiden kaltoinkohtelu tunnistettava paremmin*. <https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/elakeliitto-ikaantyneiden-kaltoinkohtelu-tunnistettava-paremmiin/>
- Mankkinen, T. (17.5.2011) Turvallinen elämä ikääntyneille. Toimintaohjelma ikääntyneiden turvallisuuden parantamiseksi. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-669-1>
- Perttu, S. (2/2017). Huomiota ikääntyneiden kokemaan lähisuhdeväkivaltaan. *Haaste* 17 (2),s. 10-11. https://rikosentorjunta.fi/haaste-2001-2020/-/document_library
- Phelan, A. (2013). *International perspectives on elder abuse*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203387054>
- Poliisi. (i.a.). *Ikäihmiset petosrikollisuuden kohteena*. <https://poliisi.fi/tukea-ikaihmisille>
- Poliisi. (i.a.). *Vanhukselta voidaan hakea taloudellista hyötyä*. <https://poliisi.fi/tukea-ikaihmisille>
- Rikoslaki 1990/769. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L36>
- Rikosuhripäivystys (Riku). (i.a.). *Ikäihmisten taloudellinen hyväksikäyttö*. www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-3-2017/ikaihminen-taloudellinen-hyvaksikaytto/
- Salminen-Tuomaala, M., Tiainen, J., & Paavilainen, E. (2022). Ensihoitajien kokemuksia ikääntyneiden kaltoinkohtelusta. *Gerontologia*, 36(1), 49–69. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.108078>
- Salminen-Tuomaala, M., Tiainen, J., Mikkola, R., & Paavilainen, E. (2021). Identification of Elder Abuse Through Out-of-Hospital Emergency Care Providers. *Research and theory for nursing practice*, 35(3), 289-304. <https://doi.org/10.1891/RTNP-D-20-00074>
- Schlesinger, B. & Schlesinger, R. (2018). *Abuse of the elderly: Issues and annotated bibliography*. University of Toronto Press. 2018

Sisäisen turvallisuuden portaali. *Lähisuhdeväkivallan vähentäminen*. (i.a)
<https://sisainenturvallisuus.fi/lahisuhdevakivallan-vahentaminen>

Super (2024) Lähihoitaja on moniosaaja. <https://www.superliitto.fi/tyoelamassa/lahihoitajan-tyo/lahihoitaja-on-moniosaaja/>

Suvanto ry. (i.a.) *Tunnistatko kaltoinkohtelun?*
<https://www.suvantory.fi/vakivalta/tunnistaminen>

Suvanto ry. (i.a.) *Väkivalta*. <https://www.suvantory.fi/vakivalta>

Tanttari, S. (2/2017). Ikääntyneisiin kohdistuu yhä enemmän petosrikoksia. *Haaste*, 17 (2), s. 14. https://rikoksentorjunta.fi/documents/5235988/56402368/2017-2_Haaste.pdf/93fda470-28db-58b3-53bf-9a40b4518ea9/2017-2_Haaste.pdf?t=1617028396243

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). (10.10.2023). *Kotihoito*. Haettu 1.11.2023,
<https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/muuttuvat-vanhuspalvelut/kotihoito>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). Tutkimuksesta tiiviisti 3/2021. *Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoituksen avulla*.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140906/URN_ISBN_978-952-343-619-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyskylä (13.2.2023a) *Kaltoinkohtelu*. <https://www.terveyskyla.fi/ikatalo/hyv%C3%A4-arki/turvallisuus/kaltoinkohtelu>

Terveyskylä (9.2.2023b). *Kunnallinen ja yksityinen kotihoito*. Haettu 2.11.2023,
<https://www.terveyskyla.fi/ikatalo/ik%C3%A4%C3%A4ntyneelle/apua-arkeen/kunnallinen-ja-yksityinen-kotihoito>

Tilastokeskus. (3.4.2023) Väestö ja yhteiskunta.
https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html

Tilvis, R., Pitkälä, K., Strandberg, T., Sulkava, R., Viitanen, M., & Arkkila, P. (2016). *Geriatría*. Duodecim.

Topo, P., & Jyrkämä, J. (2020). Iäkkäät kasvattamassa yhteisiä ja yksityisiä voimavaroja. *Gerontologia* 34(4), 323–327.
<https://journal.fi/gerontologia/article/view/99647>

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>
- Valtokari M., Alastalo H., Luoma M-L,. (2021). *Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoituksen avulla. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2021*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-619-0>
- Vanhustyön keskusliitto. *Vanheneminen on etuoikeus*. (8.4.2021). Haettu 1.11.2023, <https://vtkl.fi/vanheneminen-on-etuoikeus>
- Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Tammi.
- Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä*. PS-Kustannus.
- Välimäki, M. (2015). Hoitotyön johtaminen ja eettiset kysymykset. Teoksessa H. Leino-Kilpi, & M. Välimäki, *Etiikka hoitotyössä* (8.–10. p., s. 328–344). SanomaPro.
- World Health Organization (15.3.2023) *Dementia*. Haettu 30.11.2023, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia>
- Wrede, S., Tiilikainen, M., & Vartiainen, P. (2020). Moninaistuva väestö ja ikääntyminen. *Gerontologia*, 34(4), 354–358. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.99603>
- Yu, L., Mottola, G., Barnes, L. L., Valdes, O., Wilson, R. S., Bennett, D. A., & Boyle, P. A. (2022). Financial fragility and scam susceptibility in community dwelling older adults. *Journal of elder abuse & neglect*, 34(2), 93–108.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje kotihoitoon ja tutkimuskysymykset

Liite 1.

Hei kotihoidon työntekijät!

Teemme opinnäytetyötä aiheesta ***Ikääntyneiden taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen kotihoidossa.***

Ikääntyneen ihmisen taloudellista kaltoinkohtelua on, kun hänen rahojaan tai muuta omaisuuttaan (kuten asuntoa, osakkeita, tavaroita tai lääkkeitä) käytetään, myydään tai hävitetään ilman hänen hyväksyntäänsä.

Taloudellista kaltoinkohtelua tapahtuu, kun ikäihmisen rahat tai omaisuus joutuvat eriasteisen kiristyksen kohteeksi, kuten uhkailemalla väkivallalla, hoivan laiminlyönnillä tai hylkäämisellä. Jos ikääntyneen hyväntahtoisuutta, avun tarvetta, luottamusta tai sairauden takia alentunutta arviointikykyä käytetään taloudellisen hyödyn tavoitteluun, kyse on taloudellisesta kaltoinkohtelusta (Suvanto ry, i.a.).

Ikäihmisten määrä kotihoidossa tulee vuosi vuodelta lisääntymään. Täten ikäihmisten haasteet ja kaltoinkohtelu voivat jäädä pimentoon kotiolosuhteissa. Taloudellista kaltoinkohtelua on tärkeää tutkia, koska ikääntyneet ovat monessa suhteessa haavoittuvassa asemassa ja useinkaan eivät pysty puolustautumaan hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua kohtaan. Monet tapaukset jäävät huomaamatta tai raportoimatta eri syistä, kuten pelosta, häpeästä tai uhrien kognitiivisista häiriöistä johtuen, esimerkiksi muistisairaudesta.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue sekä Pihlajalinna ovat myöntäneet meille tutkimusluvut. Tutkimuksen aineisto kerätään kotihoidon työntekijöiltä Webropol-kysymyksinä, joihin **toivomme Teidän vastaavan aikavälillä 14.12-31.12.2023.**

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaajat vastaavat kyselyyn anonymisti ja tuloksia käsitellään anonymisti. Kaikki saamamme vastausmateriaalit hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin viisi minuuttia.

Kyselyyn pääset tästä linkistä <https://link.webropolsurveys.com/S/1F9C6F91F9F38E31>

Opinnäytetyömme julkaistaan avoimessa Theseus tietokannassa vuonna 2024.

Ystävällisin terveisin

geronomiopiskelijat

Milla Järvenpää Granda ja Anneli Sepponen
Seinäjoen ammattikorkeakoulu

1. Kauanko olet työskennellyt kotihoidossa?

- 0–5 vuotta
- 6–10 vuotta
- 11–15 vuotta
- Yli 15 vuotta

2. Mikä on nykyinen tehtäväsi ja roolisi kotihoidossa?

- Olen opiskelija.
- Olen hoiva-avustaja/kodinhoitaja/kotiavustaja.
- Olen lähihoitaja.
- Olen sairaanhoitaja/terveydenhoitaja.
- Olen geronomi/sosionomi.
- Olen esihenkilö.
- Jokin muu, mikä?

3. Millä paikkakunnalla työskentelet?

xxxxx

4. Miten hyvin uskot tunnistavasi taloudellisen kaltoinkohtelun, kun epäilet sitä?

- Erittäin hyvin.
- Melko hyvin.
- En osaa sanoa.
- Melko huonosti.
- Erittäin huonosti.

5. Mitä seuraavista ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun viittaavia merkkejä olet huomannut työssäsi? (Voit valita useampia vaihtoehtoja.)

- Selittämättömät muutokset ikääntyneen varoissa.
- Ikääntynyt kieltää hoitajaa ottamasta yhteyttä läheisiin taloudellisissa asioissa.
- Haluttomuus keskustella talousasioista.
- Luvattomat tai pakotetut rahoitustapahtumat.
- Henkilökohtaisia tavaroita tai käteistä puuttuu.
- Epäilyttäviä allekirjoituksia tai asiakirjoja.
- Epätavalliset ostot ja menot.
- Ei varaa ostaa ruokatarvikkeita tai vaatteita.
- Tunteettomat ihmiset käyvät ikääntyneen luona.

- Lisääntyneet tavarat kotona (esim. lehdet ja luontaistuotteet)
- Jotain muuta, mitä?
- En ole huomannut merkkejä taloudellisesta kaltoinkohtelusta.

6. Kuvaile tilanteita, joissa olet epäillyt taloudellista kaltoinkohtelua.

7. Miten usein olet törmännyt työssäsi tilanteisiin, joissa olet epäillyt ikääntyneen taloudellista kaltoinkohtelua?

- Erittäin usein.
- Melko usein.
- En osaa sanoa.
- Melko harvoin.
- Erittäin harvoin.

8. Mikäli olet epäillyt taloudellista kaltoinkohtelua, kuka on ollut epäilyksen alainen? (Voit valita useamman vaihtoehdon.)

- Puoliso.
- Lapsi/lapsenlapsi.
- Muu sukulainen.
- Omaishoitajana toimiva henkilö.
- Ystävä/tuttava.
- Vieras henkilö.
- Myyntihenkilö.

9. Kuinka yleistä taloudellinen kaltoinkohtelu kokemuksesi mukaan on iäkkäiden keskuudessa?

- Erittäin yleistä.
- Melko yleistä.
- En osaa sanoa.
- Melko harvinaista.
- Erittäin harvinaista.

10. Miten helppoa sinun on keskustella mahdollisesta taloudellisesta kaltoinkohtelusta iäkkään kanssa?

- Erittäin helppoa.
- Melko helppoa.

- En osaa sanoa.
- Melko vaikeata.
- Erittäin vaikeata.

11. Miten usein ikääntynyt yleensä myöntää taloudellisen kaltoinkohtelun sitä häneltä kysyttäessä?

- Erittäin usein.
- Melko usein.
- En osaa sanoa.
- Melko harvoin.
- Erittäin harvoin.

12. Oletko mielestäsi saanut riittävästi ohjausta taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?

- Riittävästi.
- Melko riittävästi.
- En osaa sanoa.
- Melko vähän.
- En lainkaan.

13. Onko työpaikallasi erityisiä toiminta- tai menettelytapoja, joilla pyritään estämään ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu?

- Kyllä.
- En tiedä.
- Ei.

14. Otatko epäilemäsi taloudellisen kaltoinkohtelun puheeksi työyhteisössäsi?

- Aina.
- Melko usein.
- En osaa sanoa.
- Melko harvoin.
- En koskaan.

15. Tiedätkö kenelle ilmoitat taloudellisesta kaltoinkohtelusta?

- Kyllä, kenelle?
- En.

16. Mitkä mielestäsi voivat olla esteitä puuttua ikääntyneen taloudelliseen kaltoinkohteluun työssäsi? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Kielteiset seuraukset hoitajalle.
- Selkeiden raportointimenettelyjen tai ohjeiden puute.
- Huoli ikääntyneen tai hänen perheeseensä liittyvien suhteiden vahingoittamisesta.
- Rajoitettu koulutus ja tietoisuus kaltoinkohtelun tunnistamisesta.
- Epävarmuus siitä, onko kyseessä todellakin taloudellinen kaltoinkohtelu.
- Huoli työntekijän oikeudellisesta asemasta vaikuttaa ikääntyneen kaltoinkohteluun.
- Haluttomuus sekaantua henkilökohtaisiin tai perhe asioihin.
- Jotain muuta, mitä?

17. Vapaa sana aiheesta.